БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1971 чыл
МАРТ
5
ПЯТНИЦА
№ 55 (8515).

Өртээ 2 көп

Ужудуушкунда „Космос-399“

Совет Эвилелинге март 3-те Черниң кылымал «Космос-399» спутнигин октаргайже ээлчег ёзугаар салып үндүрген.

Спутникте тургускан аппаратура чогумчалыг ажылдап чоруур. Башкарылга-саналга төвү келген медээлерни сайгарып ажылдап турар.

(СЭТА).

НОМ, НОМЧУКЧУ, БИБЛИОТЕКА

«...АМЫДЫРАЛДЫ КОММУНИСТИГ ЁЗУ-БИЛЕ ЧААРТЫ ТУРГУЗАРЫ ЧОННУҢ КУЛЬТУРЛУГ ӨЗҮЛДЕЗИНДЕН ДЫКА УЛУГ ХЕМЧЭЭЛДИИ-БИЛЕ ХАМААРЖЫР... КУЛЬТУРАНЫҢ МАТЕРИАЛДЫГ БААЗАЗЫНЫҢ МООН СОҢГААРГЫ КҮЧҮЛҮГ КӨДҮРЛҮҮШКҮНҮНГЕ... НОМ ҮНДҮРҮЛГЕЗИНИҢ ХЕРЭЭН БОЛГАШ ПАРЛАЛГАНЫ БҮГҮ ТАЛАЛЫГ ХӨГЖҮДЕРИ... БИБЛИОТЕКАЛАРНЫҢ, ЛЕКЦИЯ БОЛГАШ НОМЧУЛГА ЗАЛДАРЫНЫҢ ЧЕТКИЗИН КАЛБАРТЫРЫ» коммунистиг ниитилелдиң материал-техниктиг баазазын тургузарының үезинде хандыртынган турар дээрзин СЭКП-ниң Программазында айыткан.

В. И. Ленинниң ном-биле канчаар ажылдап чорааны ооң намдарындан билир бис. «Империализм дугайында кыдырааштарынга» 148 номдан шүгүмчүлелдиг ушта бижиишкинни ол ажыглаан, а «Россияга капитализмниң хөгжүлдези» деп номунда беш чүс ажыг литература ажылдарын адап киирген. Бо дээрге кижи бүрүзүнге ном кайы хире херегил деп чүвениң чаагай үлегери-дир.

Ном эртен төөгүнү билип алырынга-даа, келир үеже көжегени ажыдып көөрүнге-даа улуу-биле дузалаар. Бистиң хүннеривисте ном болза, аңгыларның демиселинге, коммунистиг болгаш буржуаз идеологияларның аразында демиселге коммунизм тургузукчулары бистерниң чидиг чепсээвис. Ном ажылга-даа, амыдыралга-даа дузалаар.

Школаларга, ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринге эртемниң бедиктерин чедип алырынга ном үндезин чүүлдерниң бирээзи болурун ап көөрге, «БИЛИГЛЕРНИҢ ҮНЕР ДӨЗҮ — НОМГА ЫНАК БОЛУҢАР» деп, А. М. Горькийниң бижип турганы номчукчу бүрүзүнге билдингир болуп келир. А бүгү масса номчукчуларга хамаарыштыр алырга, номну пропагандалаарынга бисте кол суур — библиотекалар.

Тыва АССР-де культура албан черлериниң шугумунда 145, школаларның 118, өөредилге черлериниң 9, парткабинеттерниң 14, профэвилелдериниң 7 база техника болгаш эртем талазы-биле библиотекалар бар, олар ниитизи-биле 290 апкан. Район бүрүзүнде улуг кижилерге район библиотеказы бар. Олар — чонну номнар-биле хандырарының методиктиг төптери.

Улуг-Хемниң, Бии-Хемниң, Каа-Хемниң район библиотекалары өскелерден дээре ажылдыг. Чыл бүрүзүнде оларның көргүзүглери экижип турар. Чүгле ол районнарга 1969 чыл-биле деңнээрге, эрткен чылда номчукчуларга номну 27 муңга хөйнү берген. Улуг-Хемниң район библиотеказы (эргелекчизи Н. Аракчаа турган) ёзулуг методиктиг төп болгаш: кодээ библиотекаларның ажылын доктаамал сонуургап турар, семинарлар кылырын үргүлчү практикалаар. Ынчангаш районнуң Ийи-Тал, Торгалыг, Баян-Кол кодээ библиотекаларының ажылының сөөлгү үеде экижээни таварылга эвес-тир. Тес-Хем, Өвүр болгаш Эрзин район библиотекаларының ажылы дээредээн.

Ак-Довурактың хоорай библиотеказында (эргелекчизи эш С. Александрова) ном пропагандазын чедиишкинниг организастаан. Ында номчукчуларның кол нуруузу аныяктар болганда, комсомол комитеди-биле сырый холбааны тургузуп, «Ленинчи зачётка канчаар белеткенирил?» деп делгелгени, ленинчи чамдык ажылдарны чугаалажып өөренирин каш удаа организастаан. Бир ындыг чугаалажыышкынны аныяктарның ниити чуртталга бажыңынга кылган. Бо хемчеглерниң баштайгы эки түңнели — ниитилел-политиктиг номнарны номчукчуларга бээриниң саны эрткен чылын 2 муңга көвүдээни болур.

Республикада библиотекалар ниитизи-биле чедиишкинниг ажылдап турар болза-даа, бо хүннерде оларның ажылында четпестерни чайладырынче, шиитпирлеттинмээн айтырыгларже кол кичээнгейни салыр ужурлуг. Таңды районнуң библиотекаларында эрткен чылын номчукчуларга номнар бээри база номчукчулар саны болгаш бир кижиниң каш номну номчуурунуң саны эвээжээн. Чөөн-Хемчик районда кодээ библиотекаларының көргүзүглери, Сүт-Хөлдүүнден аңгыда кудулаан. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Тожу районнарга хамаарыштыр база ындыг. Моон алгаш көөрге, хойжуларны, фермалар ажылдакчыларын номнар-биле хандырарының ажылы ол районнарда чогуур деңнелге чедир тургустунмаан дээрзи илдең-дир.

Библиотекаларның материалдыг баазазын экижидери — оларның ажылының чедиишкинниг болурунуң бир кол чүүлү. Мында четпестер ам-даа бар. «Тыва кобальт» комбинаттың суурларында ийи библиотека бар, оларның бирээзи эргиг, шагда үндүр бижип каапкан бажыңда турар, кыжын ында соок. Ынчангаш хагдынып каар, ооң ажылдакчыларын суур Соведи өске ажылдарга ажыглап-даа тургулаар. Бай-Тайга районнуң чамдык библиотекаларында байдал база ындыг, ылаңгыя район төвүнүң библиотеказы сооктан хагдынып тургулаан.

СЭКП райкомнарының пропаганда болгаш агитация база райкүүскомнарның культура килдистериниң ажылдакчылары үстүнде айыттынган четпестерни чайладырынче онза кичээнгейни салыр ужурлуг. Библиотекаларга өрээлдер бээриниң айтырыы кайда-даа четче шиитпирлеттинмээн дээрзинче сагыш салып, ону холга алыр херек.

Ленинчи юбилейниң чылында адырлар аайы-биле, чижээ, ниитилел-политиктиг, кодээ ажыл-агый номнарын номчукчуларның алырының көвүдээни ышкаш, ындыг өөрүшкүлүг чедиишкинни чүгле быжыглаары-биле кызыгаарлаттынмайн, харын улам көвүдедиринче, ону чедип алыры-биле ном пропагандазын чорудуп турганының байдалын чаа хевирлер-биле байыдып, ооң дуржулгазын нептередиринче күштү мөөңнээр. Маңаа номчукчуларның санын көвүдедир, кижи бүрүзүнүң номчаан номну улам хөй болган турарын, ном фондузун өстүрерин кичээнгейниң төвүнге тургузар.

Бо бүгү айтырыгларны шиитпирлээринге библиотека — комсомол — клуб — деп бо үш кол күштүң демнии, планныг, доктаамал ажылдаарын чедип алыр, харын-даа олар каттыжып алгаш, ном пропагандалаарынга делгелгелер, кежээлер, ном чугаалажыышкыннары, диспуттар, номчулга конференциязы организастаар болгаш өске-даа хемчеглерни ажылдап кылып, ону амыдыралга боттандырарын хандырар ужурлуг.

Республиканың ном үндүрер чери эрткен чылын 66 янзы-бүрү аттыг номнарны парлап үндүрер планын 100 чедирген, а оларның тиражы 350 муң четкен азы план 131 хуу күүседиттинген. Ылаңгыя масса-политиктиг номнар бөлүүнге В. И. Ленинниң чыынды чогаалдарын үш том кылдыр тыва дылга үндүргени өөрүнчүг. Тываның төөгүзү болгаш өске-даа капитал үндүрүүшкүннер бар, чечен чогаал номнарын парлаары көвүдээн. Кодээ ажыл-агый номнарын мурнуку чылдардан хөйнү үндүрүп турар болу берген.

Маңаа холбаштыр номнарны садып тарадырынче онза кичээнгейни салыр ужурлуг. Бо чылдың март 1-ден эгелээш, номнар садып тарадырының айы республикада чарлаттынган. Бо чугула хемчегге хамаарыштыр чер-черде профэвилел, комсомол организациялары партия организацияларының удуртулгазы-биле боттуг ажылды чорудуп, ылаңгыя номнуң хөй-ниити тарадыкчыларын массалыг ажыглап тургаш, бо ажылга бедик көргүзүгнү чедип алыр дээш ажылдаар, ном садыглаашкынының кандыг чоруп турарының дугайында садыг организациялары-биле холбааны үргүлчү тудар ужурлуг.

Ажылчынга, колхозчуга, эртемденге, амыдыралче кирип орар аныяк болгаш бажы көгерерген хоочун-даа кижиге ном бир дөмей херек, чүге дээрге өөренири кажан-даа орай эвес, кижи бүрүзү доктаамал өөренир, ону коммунистиг тургузуушкуннуң ажыл-херээ негеп турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизи удавас ажыттынар. Ооң Директиваларының төлевилелинде «...НОМНАР ПАРЛАП ҮНДҮРЕРИН, СОЛУННАРНЫҢ БОЛГАШ ЖУРНАЛДАРНЫҢ ТИРАЖЫН УЛАМ ЫҢАЙ КӨВҮДЕДИРИН БАШ БУРУНГААР КӨӨР» деп бижээн. Партияның бо сагыш човаашкынын кезээде бодап чорааш, чонга номну пропагандалаарының төптери — библиотекаларның ажылын экижидип тургаш, чоннуң бо талазы-биле негелделерин культура ажылдакчылары долу хандырып шыдаар.

СЭКП-НИҢ XXIV СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

Аныяктарның чарыжы

Кызыл аэропортунда комсомолчу-аныяктарның ортузунда СЭКП-ниң XXIV съездизиниң экипажы деп ададыр эрге дээш социалистиг чарышты калбарткан. Ооң түңнелин ай санында үндүрүп, эң эки көргүзүглерни чедип алган экипажтарны комсомол комитединиң хуралынга демдеглеп турар. Маңаа кол көргүзүг ужудулга-шактан аңгыда, пассажирлерге культурлуг бараан болурун, хөй-ниитиниң ажылынга киржилгезин, өөредилгезин база барымдаалап көөр.

— Съездиге уткуштур чарышта киржип турарлардан Анатолий Гугно, Анатолий Рубан, Алексей Куделя оларга удурткан экипажтарның коллективтери эң бедик көргүзүглерни чедип алган — деп, аэропорттуң начальниги Владимир Петрович Клюев чугаалап эгелээш, мынчаар уламчылады: — Экипаж бүрүзү ай санында бүдүрүлге онаалдазын 110 хуудан кудулатпайн келген болгаш самолёттарны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап турар. Оларның ужудукчуларының хөй нуруузу Киевтиң хамааты ужар чүүл институдунда бот-өөредилге-биле өөренип, бот-тывынгыр ураан чүүлге база спортка идепкейлиг киржип турар. Оларның иштинден бистиң идепкейлиг хөй-ниитичивис Анатолий Рубан биле Вадим Мехов оларның экипажын онзалап демдеглеп болур. Бо экипаж бирги кварталдың баштайгы ийи айларының бүдүрүлге планын 110 хууга күүседип, мурнакчы экипажка санадып турар.

Анатолий Рубан комсомол комитединиң кежигүнүнге каш удаа соңгудуп, культура-массалыг ажылдарны харыылап келген болгаш коллективтиң сураглыг спортчузу, а ийиги ужудукчу Вадим Мехов бүгү тала-биле база-ла оон дудак чок.

Экипажтарның социалистиг чарыжын съезд бүдүүзүнде үндүрер болгаш эң бедик көргүзүглерлиг болганнарынга СЭКП-ниң XXIV съездизи аттыг экипаж деп хүндүлүг атты байырлалдыг байдалга тывысыр.

ЧУРУКТА: мурнакчы экипажтың командири Анатолий Рубан.

Сөзү болгаш фотозу
А. ЧАРАШ-ООЛДУУ.

Квартал планын март 15-ке чедир

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин Таңды районнуң ажылчы чоннары улуг көдүрлүүшкүн-биле чугаалажып турар. Ол документини чугаалажырынга партияның калбак активи, лекторларының, пропагандистерниң, политинформаторларның болгаш агитаторларның улуг отряды киржип турар.

Бүгү-ле черлерде чон партияның шугумун изиг-биле деткип, күш-ажылды организастаарын экижидериниң, бүдүрүлге курлавырларын долузу-биле ажыглаарының дугайында тодаргай саналдарын киргизээн.

Беш чыл планының төлевилелинде салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседир дээш чарышка бедиткен социалистиг хүлээлгелерни кодээниң ажыл-ишчилери алгылаан. «Коммунизмниң херели» колхозтуң малчыннары бирги кварталда пландан ажыр күрүнеге 20 тонна эътти, 6 тонна сүттү садар деп шиитпирлээн.

Таңдының механизаторлары съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир кодээ ажыл-агый техниказын септеп доозарын, тараажылар тараа культураларының үрезиннерин үнүүчел шынарынга чедир арыглап белеткээрин хүлээнген. Марттың 15-ке чедир күрүнеге эът, сүт садарының квартал планын күүседирин, съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир 150 тонна сүттү, 115 тонна эътти садар деп сорулга-биле Таңды-Уула эдээнде ол районнуң ажыл-ишчилери ажылдап турарлар.

Хүлээлгелер күүселдези

Сөглээн сөс, керткен ыяш

1971—75 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилели-биле танышкып тура, бистиң тудугжуларывыс совет кижилерниң амыдыралының деңнелин улам бедидер дугайында партияның, чазактың ада сагыш салыышкынын сеткил хайныышкынныг чүүлдүгзүнген. Партияның улуг программазы-биле танышкып, ону кичээнгейлиг номчуурга, өндүрле сорулгаларны салган-дыр. Ылаңгыя капитал тудугну улам сайзыраңгайжыдарының сорулгаларын чедиишкинниг күүседири тудугжулар, бистерниң, кижи бүгүдезиниң организастыг, быжыг чурумнуг болурундан хамааржыр. Тудугну эки шынарлыг, кыска хуусаада чорударының чугулазын, ону чедип алырының аргаларын төлевилелде айыткан.

Бистиң тудугжуларывыс капитал салыышкыннарны чогуур хуусаазында шиңгээдир, темпин дүргедедир талазы-биле бо чылын элээн чедиишкинниг болуп келген. Эрткен чылдың дөрткү кварталында съезд мурнунуң шалыпчы ээлчээге киргеп, Хову-Аксының тудугжулары социалистиг чарышты калбарткан.

Январьда СЭКП-ниң XXIV съездизинге уткуштур социалистиг хүлээлгени улуг көдүрлүүшкүн-биле алган бис. Хүлээлгениң бир пунктузунда «бирги кварталда ийи чуртталга бажыңын ажыглалга киирер» деп одуруглар бар. Сөглээн сөзүвүстү ээлээр бис.

Хову-Аксынга каш чыл улаштыр бригадирлеп келдим. Үлетпүр тудугларын доосказ, ам кол кичээнгейни чуртталга, культура, амыдырал хандырылганың объектилеринче угландырган Хову-Аксының металлургтарынга бээри чугула, эң чидиг айтырыг. Ынчангаш «Тыва кобальт тудуг» эргелели сөөлгү үеде кол күштү чуртталга кварталдарынче мөөңнээн. Суурда ам 11-ги квартал тыптып келген.

Мээң удуртканым бригада чаа чыл таварыштыр 12 квартирлиг чурттаар бир бажыңны ажыглалга киирген. Декабрьда база бир бажыңны тудуп эгелээн бис. Ону бо кварталда, съездиге белек кылдыр ажыглалга киирерин хүлээнген бис. Бөгүн бажыңның кол тудуг ажылдарын доозуп, шеверлекчилерге дужаадывыс. Чанывыста А. Глуховтуң бригадазы база ындыг чуртталга бажыңын доозарының кырында келген.

Ындыг бажыңны шеверлээринге үш бригаданы тургузуптарга, үш хүн иштинде кылып каалтар чүве болгай. Амдызында ынча хөй кижини чаңгыс объектиже чорудар арга чок боор. Чүү-даа болза, каш хонуктан металлургтарның өг-бүлелери чаа бажыңнарже көжүп кирер. Ооң-биле хүлээлгевистиң бир негелдезин күүседтинер.

Эрткен ийи айда бистиң участок планны ажыр күүсеткен. Эштер Карповтуң, Натпит-оолдуң бригадалары база ийи бажыңны тудуп турар. Балдаң Кара-оолдуң удурткан бригада амыдырал хандырылга комбинадының тудуун шыгкарылдыра берген. Ол объектиниң кол тудуг ажылдарын съезд ажыттынарынга чедир доозарын хүлээнген бис. Ол база күүсеттинер дээрзинге чигзениг чок.

Темпиниң бедик болуп турары чүдел дээрге материалдар-биле хандырылганы экижиткенинде, ажылдарны механизастаанында, күш-ажылды таарыштыр организастаанында. Черле организастыг ажыл кижилерниң сагылга-чурумун быжыглаар, идепкейин көдүрер.

Бистиң бригададан Х. Кожуп-оол, М. Ооржак, шаандагы фронтучулар В. Соколов биле М. Сундуй үлегерлиг ажылчыннар болуп турар. Ай планын бис бүдүн чартык катап ажыр күүседип, партияның съездизин төлептиг уткуур бис.

Сат ЭКЕР-ООЛ,
бригадир.

ШЕВЕРЛЕЛ АЖЫЛЫ ЭГЕЛЭЭН

Эртенгиниң сес шак четкелек. Галина Ивановна клубче углай херик-херик базыпкан. Бригадир кижи хамыкты мурнай чедип, ажылчыннарны таарыштыр хуваар херек. Хову-Аксында 500 олуттуг клуб биле спорт залын чаңгыс черде туткан. Спорт залы турар талазының тудуу доозулган. Клубта база ажыл колдуунда шыгкарылган. Чуртталга бажыңынга ажылдап турган бригаданың чамдык кижилери клубтуң ханазын салырын үргүлчүлээн. Ол дээрге Хову-Аксында мурнакчы коллективтерниң бирээзи — А. Глуховтуң удуртканы бригада-дыр. Металлургтарның культурлуг дыштанылгазының төвү болур бо улуг объектиниң кол нургулайын Анатолий Глуховтуң бригадазы туткан. Үлетпүр, чуртталга тудугларының темпилерин дүргедедир дээш клубка болгаш спорт комплексизинге ажылды түр соксаткан турган. Хову-Аксында бүдүрүлге черлериниң баштайгы ээлчээ ажылдап эгелээн. Металлургтарга ам чуртталга, культура-амыдырал тудуглары негеттинип турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизинге уткуштур болгаш тоску беш чылды чедиишкинниг доозар дугайында социалистиг хүлээлгелерни Хову-Аксының тудугжулары чыл эгезинде алган. Баштайгы ийи айның түңнели-биле алырга, «Тыва тудуг» трестиң Хову-Аксында бот-орулга-чарылгалыг участогу (бо айга чедир ону «Тыва кобальт тудуг» эргелели деп турган) тудуг-монтаж ажылдарының планын 103 хуу, ооң иштинде бодунуң күжү-биле 113 хуу күүсеткен. Хүлээлгени күүседир талазы-биле байдал база чедимчелиг. Бирги кварталда дужаар объектилерде ажылдар ам сөөлгү үе-чадада келген, оларны хуусаа бетинде ажыглалга киирип болурунуң аргалары бар.

Хову-Аксында клубту, спорт залын ноябрь 7-де ажыглалга киирерин тудугжулар хүлээнген. Ам ол объектиде ажылдар катап эгелээн. Март 2-де спорт залынга болгаш клубтуң аразында галереяга (ында кабинеттер бар) шеверлекчилерниң келгени ол. Репортажтың эгезинде тудугже далажып орар Галина Ивановнавыс дээрге металлургтар суурунда билдингир тудугжу, бригадир Кошелева-дыр. Ооң удуртканы бригада үлетпүр тудугларынга шеверлел ажылдарын кылып, бажыңнарның дээвиирин шып келген. Шеверлекчилер ам чаа объектиде келгени бо.

Спорт залы. Кезек тудугжулар бедиктенир тепкииштер кылган. Хоюдуг эккээр машина маңаан кыстар хааржак, кочал саваларын белеткээн. Ам-на машина келген. Шеверлекчилер эштешкеш, хоюдугну бажың иштинче носилкалап дажыглап эгеледи. Бригадир биле хоочун тудугжу Сат Конгар ишкир хүүрек-биле малгашты носилкаларже шалыпкын каап турлар.

Удатпаанда прораб М. Чертыгашев чедип келгеш, алебастр болгаш ажылдаар херекселдерниң белен болганын бригадирге дыңнаткан. Машиналыг чоруткаш, ол бүгүнү дораан эккелген.

Шеверлекчилерниң чамдызы ханада ойбак черлерни малгаштаан. Өскелери хоюглаан. Ажыл хайныккан. Чай аразында Галина Ивановна-биле чугаалаштывыс.

— Бээр келиривис мурнунда комбинаттың гаражын шеверлеп турдувус. Бригада берди нген даалгаларны күүседип, участоктуң ниити чедиишкиннеринге үлүг-хуузун киирип келген. Бисте 20 кижи бар. Олардан хоочун тудугжу Сат Конгарны, аныяк кыстар Ондар Эзирни, Руфа Урозаеваны, Александра Опар-оолду ажылга кызымак, шалыпкын, үүлезин бүдүрүмчелиг кылыр кижилер деп билир мен. Материалдар четчир, бисте эки ажылдаар күзел бар. Хамык ужур кол тудуг ажылдарын хуусаазында кылып, биске өй-шаанда дужаап бээринден хамааржыр — дээш, Галина Ивановна изиг сугну батареядан доскаарларже аксып эгеледи...

М. ДҮЛҮШ.

Чүректиң ханызындан байыр чедирииишкиннери

Абхаз Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың бежен чыл оюу — тураскаалдыг хүнге таварыштыр СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Абхазияның ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга изиг байыр чедирген.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези Абхазияның ажылчы чоннарынга шынап-ла социал болгаш национал хосталганы берген. Олар Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, бистиң бүгү чуртувустуң улустары-биле сырый чаңгыс эптиг хүрээленге демиселдиң, тиилелгелериниң алдарлыг оруун эрткен. Совет эрге-чагырганы тургузарынга, камгалаарынга, боттарының черин социалистиг ёзу-биле чаартырынга идепкейлиг киржип келген.

Совет эрге-чагырга чылдарының дургузунда республикага ажылчын аңгы, колхозчу тараачын чон тургустунган болгаш быжыккан, улусчу интеллигенция өскен. Олар Совет күрүнениң экономика күчү-шыдалын быжыглаарынга, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынга, эртем, культураны хөгжүдеринге төлептиг үлүг-хуузун киирип турар.

Совет Абхазия — субтропик девискээрлиг сайзыраңгай кодээ ажыл-агыйлыг болгаш амгы үениң үлетпүрү тургустунган чурт. Республика сески беш чыл планын хуусаа бетинде бүрүн күүсеткен.

Амгы Абхазия — чурттуң эң эки кадыкшылга черлериниң бирээзи.

Абхаз АССР-ниң чедиишкиннери марксизм-ленинизм идеяларының тургузукчу күжүнүң, совет ниитилел тургузуунуң, ленинчи национал политиканың тиилелгезиниң чайышпанчак херечилели бооп турар деп, байыр чедирген чагаада чугаалаан.

Дээди шаңнал — Октябрь революциязы орден-биле шаңнатканынга таварыштыр Абхаз АССР-ниң ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чүректиң ханызындан изиг байыр чедирген болгаш ниитилел бүдүрүлгезин улам быжыглаары, хөгжүдери, ооң ажыктыын бедидери, эртем, культураны көдүрери дээш демиселди партия организациязының удуртулгазы-биле моон соңгаар-даа чорудар, СЭКП-ниң XXIV съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр деп быжыг бүзүрелдиин илергейлээн.

(СЭТА).

СОВЕТ АБХАЗИЯНЫҢ 50 ЧЫЛЫ

Абхаз черде — улуг байырлал: республикага Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюу. Грузияның КП Абхазия область комитединиң бирги секретары В. О. Кобахия Совет Абхазияның бежен чыл төөгүлүг оруунуң, ооң улузунуң чедиишкиннериниң дугайын СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

—1921 чылдың март 4-те Абхазияга Совет эрге-чагырга тургустунган дээрзин ол чугаалаан. Ооң тиилелгези ажылчы чоннарның бүгү күрүне, политика, экономика болгаш культура амыдыралынга үндезин чаартылгаларны боттандырарын хандырган.

Абхазтарның хосталга дээш, кандыг-даа дарлакчыларга удур демисели Россияга болгаш Грузияга революстуг шимчээшкинниң бүгү төөгүзү-биле сырый холбаалыг турган. Биске баштайгы социал-демократтыг организациялар 1903 чылда-ла тургустунган. Оларны тургузарынга чалбыыштыг большевик-ленинчи Г. К. Орджоникидзе улуг рольду ойнаан. Бистиң черивистиң ажыл-ишчилери 1905—1907 чылдарның бирги орус революциязының болуушкуннарынга идепкейлиг киришкен.

Улуг Октябрьның тиилелгезиниң соонда дораан-на Абхазияның ажылчы чоннары боттарынга Совет эрге-чагырганы тургузары-биле маадырлыг демисежип турган. Ынчалза-даа революстуг шимчээшкин түр үеде аштырыышкынга таварышкан. А кажан шиитпирлиг шак келгенде Грузияның, ооң иштинде Абхазияның улус массалары коммунистерниң удуртулгазы-биле чепсектиг тура халыышкынче көдүрлүп үнген. Владимир Ильич Ленин Кызыл Армияның кезектеринге дузаламчы чорудар дугайында бистиң чериң тура халыышкынче үнген ажылчыннарының болгаш тараачыннарының дилээн доп-дораан хандырар дугайында сагыш салган.

1921 чылдың март 10-да Абхазияның ревкомунуң удуртукчулары В. И. Ленинге мындыг телеграмманы чоруткан: «Абхазияның тура халыышкынче көдүрлүп үнген тараачыннарының болгаш ажылчыннарының өмүнээзинден делегей пролетариадының баштыңчызынга изиг байырны чедирдивис... Ам Абхазияның бүгү девискээриниң кырында ажылчы чоннарның кызыл тугу киискип тур».

Бежен чыл дургузунда бистиң чуртувустуң улустарының акы-дунма өг-бүлезинге Абхазия АССР тиилелгелерниң болгаш үүле-иштерниң алдарлыг оруун эрткен.

Совет эрге-чагырганың тургустунарының мурнунда Абхазияның чартык ус-тывыш характерлиг үлетпүрү чүгле 186 муң рубльдиң продукциязын берип турган. 1970 чылда автономнуг республиканың үлетпүрүнүң ниити продукциязының өртек-үнези 256,6 миллион рубль болган. Энергетика, даг-тывыш, чиик, аъш-чем, прибор тудуушкуну, химия, ыяш болгаш үлетпүрнүң өске-даа адырлары база шапкын темпилер-биле хөгжүп келген.

Эрткен чылдың октябрь эгезинде-ле Абхазияның ажылчы чоннары сески беш чыл планында айыткан көргүзүглерни чедип алган. Беш чыл дургузунда үлетпүр бүдүрүлгениң хемчээли 51,6 хуу өскен.

Культура талазы-биле кайгамчыктыг чаартылгалар боттанган. Ам Абхазияда ниити эртемнерниң 462 школазында чүс ажыг муң уруглар өөренип турар. Дээди өөредилге черлеринде сес муң хире студентилер өөренип турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилели чурттуң үлетпүрүн болгаш кодээ ажыл-агыйын хөгжүдериниң тодаргай оруктарын айтып турар. Абхазия АССР-ниң ажылчы чоннары эгелээн беш чылдың чаа бедиктерин холга бүзүрелдиг-биле ап, коммунистиг ниитилелди тургузарынга салыышкынын киирип турар.

СУХИМИ.

Коммунистер сүмележип тур

Партияның XIV область конференциязының ажылының түңнелдерин болгаш СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелдерин Өвүрнүң коммунистери районнуң партия активинге чугаалажып көрген. Аңаа илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү эш М. К. Шыырап кылган.

Эрткен бешки чылда өвүржүлер ниитизиниң малының баш санын 24 хуу өстүрген болгаш эрткен чылда күрүнеге эът садар планын эки күүсеткенин демдеглээн. Бо чылдың эрткен ийи айларының дургузунда шудургу ажылдап, бирги кварталдың эът садар планын 108 хуу, сүттүүн — 78 хуу күүседипкен. Ооң иштинде «Кызыл тук» колхозу эът болгаш сүт садар талазы-биле квартал планнарын ажыр күүсеткен.

Мал кыштаглаашкынында четпестерни, ылаңгыя ында чамдык бергедээшкиннерни ол хуралга партия райкомунуң бирги секретары К. Шулуу, «Торгалыг» совхозтуң Ак-Чыраа салбырының эргелекчизи К. Доржу болгаш өскелер-даа айыткан. Ол байдалды экижидер талазы-биле хемчеглерни партия активиниң хуралы хүлээп алган.

Ч. ООРЖАК.

* * *

Эрзинниң коммунистери эрткен беш чылдың дургузунда кылган ажылын түңнеп, амгы беш чылда чүнү кылырын, дүүн эрткен СЭКП райкомунуң пленумунга чугаалашкан.

«Чаа орук» колхозтуң даргазы Сакты-Сюрюн, Ленин аттыг колхозтуң хойжу бригадазының бригадири Э. Ендан болгаш өске-даа эштер эрткен чылдарда чоруткан ажылдарны шүгүмчүлелдиг көрүп, кылдынмаан чүүлдерни айтып, ону канчаар эки кылза чогуурун, аңаа коммунистерниң ролюн бедидериниң эргежок чугулазын боттарының саналдарынга тодаргай көргүзүп чугаалааннар.

Пленумнуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң кежигүнү эш В. Д. Дорун-оол киришкен.

А. ХЕРТЕК.

ХООРАЙ—КӨДЭЭГЕ

СЭКП Төп Комитединиң июль (1970 чыл) Пленуму көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай көдүрери бүгү улустуң херээ дээрзин айыткан. Партияның ол айтыышкынын бүгү чурттаазы ышкаш найысылал Кызылдың партия организациялары ажыл-чорудулганың дайынчы программазы болдургаш, ону практика кырынга боттандырарының талазы-биле хемчеглерни ап турар. Ылаңгыя хоорайның хөй-хөй бүдүрүлге коллективтери, автотранспорт, тудуг организациялары болгаш албан черлери республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга шефтээшкининң аргазы-биле улуг дузаны чедирип турар.

Хоорай чоогунда «Сукпак» совхозка шефтеп турар тараа продуктулар эргелелиниң, сайгарылга баазазының дугайын ооң ажылчыннары сеткил ханыышкыны-биле чугаалап турар. Эрткен чылын ол коллективтер боттарының материалдары болгаш күжү-биле малдың холушкак чемнерин белеткеп бээр цехке дериглерни тургузуп, хаванның бир кажаазын эде кылып берген, ол ышкаш тараа хүлээп алыр шаңны белеткээн болгаш тараа арыглаар машиналарны септеп кылган. Ынчангаш төп шаңны тараа хүлээп алыр кылдыр белеткээринге улуг дузаны чедирген.

Сайгарылга баазазының удуртукчулары холушкак чемнерни ол баазадан совхозтуң хаван фермазынга шуут чедирер кылдыр тургузарынга дузалаан. Ол ажыл мурнунда ону сөөртүп турган транспорттуң санын эвээжедиринге болгаш бүдүрер эъттиң бот-үнезин чиңгедиринге салдарлыг болган. Аңаа малдың бөдүүн чемнерин белеткеп алырынга шефчилер база дузалаан.

Аныяк совхоз «Кара-Хаактың» экономика талазы-биле быжыгып, хөгжүүрүнге хоорайжылар идепкейлиг киржип турар. Бо ажыл-агыйга Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйы биле электростанциязының коллективтери шефтеп, аңаа дуза көргүзер талазы-биле элээн ажылдарны чорудуп турар. Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйы совхозтуң тудугларынче дилиг материалдарын болгаш өске-даа чүүлдерни бодунуң автотранспорту-биле сөөртүп, ыяшты болгаш дилиг материалын база «Дружба» деп хирээни тускайлап берген. Ол ышкаш аңаа токарь станогун, Кара-Хем деп черге бызаа кажаазын, бир малчынга баңныкчыгашты болгаш мал кажаазын тудуп берген. Ажыл-агыйның ногаазын болгаш картофелин өлуртурунга, ооң бок үнүштерин аштап арыглаарынга, ону күзүн ажаап алырынга шефтээн коллективтер улуг дузаны көргүзүп турар.

«Респотребсоюзтуң», хандырылга болгаш сайгарылга эргелелиниң коллективтери «Көк-Тей» совхозка шефтевишаан, фермаларже мал чемнери сөөртүрүнге, кажаалар септээринге, машина-трактор мастерскаязын, күш кажааларын чугайлаарынга идепкейлиг киржип, өске-даа ажылдарны чорутканнар.

Сөөлгү чылдарда көдээ ажыл-агый ажылдарынга хоорайның ажылчы чоннарының киржилгези улам идепкейжип, ылаңгыя күскү дүжүт ажаап алыышкынының үезинде чүс-чүс ажыл-ишчилер колхозтарга болгаш совхозтарга барып, эрес-шудургу ажылдап турар.

Партияның көдээ ажыл-агый талазы-биле салып турар улуг сорулгалары хоорайның көдээге шеф дузазының хемчээлин ам-даа улгаттырарын негеп турар. Бистиң хоорайның чамдык үлетпүр бүдүрүлге, транспорт, тудуг организацияларының болгаш албан черлериниң коллективтери бо ажылче кошкак кичээнгей салып турар. Чижээ, партияның XX хоорай конференциязынга «Тере-Хөл» колхозтуң партком секретары эш Д. Ч. Кыргыс ол ажыл-агыйга Кызыл аэропорту шеф дузазын ам-даа четпес көргүзүп турар дээрзин чөптүг-биле шүгүмчүлээн. Бо талазы-биле чамдык чүүлдер кылдынып турар болбайн аан. Бир эвес оларның дилеглерин аэропорт коллективи кичээнгейлиг, сагыш човангыр көрген болза, оон-даа хөй чүүлдерни кылып болур турган.

Шеф ажылында бир четпес чүүл болза, ооң чамдыкта доктаамал эвес, үе-үениң хевирлиг боор турарында. Ылаңгыя культура-массалыг хемчеглерни часкы, күскү кампания үелеринде чорудуп турар. «Сукпак» совхозтуң парткому болгаш профэвилелиниң ажылчын комитеди ол ажыл-агыйга шефтээр ужурлуг республиканың телевидение болгаш радио дамчыдылгазының комитединден политмассалыг ажылды чорудар талазы-биле оларга чыл дургузунда доктаамал дуза көргүзерин дилээн. Олар малчыннарга лекциялар, концерттер-биле чедип, клубтуң ажылынга, көскү агитацияны чаартырынга, культура-массалыг солун, утка-шынарлыг хемчеглерни чорударынга улуг дузаны көргүзер ужурлуг. Ынчанмыже шефтеп турар организациялар, хоорайның культура-чырыдыышкын, уран чүүл коллективтери бо айтырыгга холбаштыр колхозтарга болгаш совхозтарга ам-даа кошкак дузалап турар дээрзин шуут чугаалаар херек.

Ажыл-агыйлар-биле оларга шеф дузазын көргүзер организацияларның аразында харылзаазы кошкак, олар ажыл-херекче шоолуг ханылап кирбейн турар болгаш чогум чүнүң-биле, кандыг дузаны көргүзерил деп чүвени чамдыкта тодаратпаан болгулаар.

Амгы үеде көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда харысалгалыг сорулгалар туруп турар. 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилели көдээ ажыл-ишчилерни чаа-чаа ажыл-херектерже улам сорук кирген. Аъш-чем продуктуларынга чоннуң, а чиг-этке үлетпүрнүң херегелелин долузу-биле хандырар дээш, эрткен беш чылга бодаарга көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ортумак өзүлдезин чаа беш чылда ниитизи-биле чуртка 20—22 хуу өстүрерин ында көрген.

Бо улуг, чугула сорулганы күүседиринге төлептиг үлүүн киирер төлээде, ажыл-агый бүрүзү тоску беш чылдың баштайгызындан эгелеп улам шудургу ажылдаар ужурлуг. Ылаңгыя амгы үеде колхозтарда болгаш совхозтарда малды кыштан хүр чаагай ажырар, часкы тарылгага бүгү талалыг белеткенир дээш улуг хемчеглерни боттандырып турар. Маңаа база-ла ажыл-агыйларга шефтеп турар коллективтер болур-чогуур дузаны көргүзер хүлээлгелиглер. Ылаңгыя малчыннар болгаш механизаторлар ортузунга политмассалыг ажылды күштелдирер, лекцияларны болгаш беседаларны калбартыр херек.

СЭКП-ниң XXIV съездизин төлептиг уткуур дээш бүгү улустуң шимчээшкинин улам күштүг-биле калбарып турар амгы үеде колхозтарга болгаш совхозтарга шеф дузазын көргүзүп турар коллективтер ол талазы-биле ажыл-чорудулгазын улам идепкейжидери эргежок чугула. Ылаңгыя көдээ ишчилерге съездиниң Директиваларының төлевилелиниң ужур-утказын чедир тайылбырлаар ажыл-херекке боттарының үлүг-хуузун база киирер ужурлуг.

А. САГАЛАКОВ,
СЭКП Кызыл хоорkomунуң инструктору.

Коммунист дугайында чугаа

„ДАЛАЙГА ДАМДЫ ДУЗА“

Барыын-Хемчик районнуң Ак, Алаш дагларынга болгаш Аянгаты, Барлык шөлдеринге аныяандан малчыннап чаңчыккан, ам «Саян» совхозтуң хойжузу Күжүлээ Ымандаевна Моңгуштуң үнелиг ажыл-ижин номчукчуга сонуургадыр бодадым. Барыын талакы районнардан артыкшылдыг күштүг республиканың чөөн талакызынче сайгара көжүрүп турган үеде К. Ы. Моңгуш Бии-Хемге келген.

Баштайгы чылдарда «Искра» колхозтуң инек кадарчызынга кирген. Нииттиниң малын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер талазы-биле кызымаан, мергежилдиин колхоз баштаар черинге ол каш удаа мактадып, ында хөй-нииити организацияларынга үнеледип келген. Малчынның күш-ажылчы көргүзүү чылдан чылче улам бедип турган. Ол бүгүнү өөренип көргеш, ону улам-на харысалгалыг ажылче, хойжу кылдыр депшиткен.

«Саян» совхозтуң сурагжаан хойжузу К. Ы. Моңгуштан эрткен юбилейлиг чылда канчаар ажылдааның сонуургадым.

— «Далайга дамды дуза» деп үлегер чугаа бар. Кижи бүрүзүнүң кылып бүдүрген ажыл-үүлези бистиң ниити херээвиске — материалдыг байлактың элбекшилин тургузарынга, биче-даа бол немере болур. 1970 чылда төрүүр чүс башка онааштыр 125 азы төрээн 440 хойдан 567 хураганы менди доруктуруп, хой бүрүзүнден 3000 грамм дүктү кыргып алган бис—деп, өөнүң эр ээзи Эртине Самбуевич-биле катап чугаалап олурган.

Күжүлээ, Эртине Моңгуштар нииттиниң мал ажылында ам он чеди чыл ашкан. Бо аразында олар күрүнеге чеже эът, дүк бүдүрүп бербээн дээр, чүгле хой ажылынга сес чыл дургузунда безин дөрт муң ажыг хураганы өстүрген.

Мал ажылынга үр чылда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш Моңгуштарның кайызы-даа эрткен чылын Ленинчи юбилей медалы-биле шаңнаткан. Совхозтуң дирекция чери оларны каш удаа өртектиг чүүл-биле шаңнап мактаан, ылаңгыя эрткен чылын немелде төлевир кылдыр оларга 20 хураганы берген. Эртине Самбуевич ССРЭ-ниң улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезиниң хүлер медалының эдилекчизи.

Күжүлээ Ымандаевна Моңгуш чүгле онаашкан ажылынга мурнакчы эвес, ооң-биле кады партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип, хөй-нииттиниң өске-даа даалгаларынга идепкейин илередип турар. Совхозта парткомнуң ол бюро кежигүнү, малчыннар ортузунга кижизидикчи, организакчы болбушаан, ажыл-ишке болгаш амыдыралга үлегер дуржулгалыг.

1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин таныжып, малчын Моңгуштарның өг-бүлези улам сорук кирген ажылдап турар. Беш чылдың баштайгы 1971 чылында олар төрүүр чүс хойга онааштыр 115 хураганы өстүрүп, хой бүрүзүнден-не 3000 грамм дүктү кыргып алырын илереткен. Моңгуштар сөзүн ээлеп шыдаар.

Н. АЛЕКСЕЕВ.

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

Чаа беш чыл планының талазы-биле Директиваларның төлевилелин ажылчы чоннарның болгаш партия организацияларының хуралдарынга чугаалажыры Эрзин районда доозулган.

Бүгү-ле 69 кезек черге ажылчы чоннар коллективтериниң, 13 партия эге организацияларының хуралдары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин изиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле деткип, чогуур доктаалдарны хүлээп алгылаан.

Бо улуг документини чугаалажып, деткиир хуралдар Тес-Хем районнуң бүгү ажылчы чоннар коллективтеринге, 18 партия эге организацияларының шуптузунга чаңгыс эпсетниилдиң байдалынга болуп эрткилээн.

Бистиң партиявыс чон-биле сүмележип, оларның саналдарын болгаш деткимчезин ап турарынга улуг өөрүшкүзүн чер болганда хуралдарга санал бергеннер илереткен. Партия биле чон меззде кады, салдынган улуг сорулгалар болгаш планнар амыдыралга чедиишкинниг боттаныр дээр идегелин чон бүзүреткен.

Делегейниң херээженнер хүнү—Март 8-ке уткуштур

Даараныкчы П. С. Бадынны Самагалдайның амыдырал хандырылга комбинадының коллективи хүндүлээр. Шевер, ажыл-ишке кызымаа-биле ол ай санында планын ажыр-күүседип турар.

ЧУРУКТА: даараныкчы П. С. Бадын.

А. СОКУРОВТУҢ фотозу.

Кызылдың туйбу заводунга Александра Петровна Важенина дөрт чыл ажылдап турар. Бо үениң дургузунда ол бодунуң шудургу, чүткүлдүг күш-ажылы-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Ийи чыл бурунгаар ону бригадирледип каан. Ам ол туйбуну печкага кургадыр салыр бригаданы удуртуп турар. Бригада ай планын үргүлчү ажыр күүседип келген.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ЧАА ЯСЛИ-САД

Республиканың чурттакчылыг суур бүрүзүнде школалар, интернаттар, уруглар садтары улам немежип турар.

Бо чылын «Тес-Хем» совхоз уругларга база бир чаа ясли-садты тудуп берген. Ында малчыннарның, ажылчын, албанхаакчыларның 50 ажыг бичечаштары өзүп турар. Ясли-садтың эргелекчизи дуржулгалыг башкы Чооду Кууран-майны чон хүндүлээр.

О. БИЧЕ-УРУГ.

СЭКП обкомунуң IX пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга

СУУРДА ЧУРТТААН МАЛЧЫН

Төп кудумчуда бажыңнар чаңгыс аай ышкаш сагындырар: шуптузу-ла ийи өрээл, хөй санныг кажаа-херимнерлиг, полисадниктеринде тараан ыяштарлыг. Суурнуң адаандан үш дугаар бажыңче кире бердивис. Мында ээлчеглиг ажылче шилчээн хойжу Самбуу Сыдан-оол чурттап турар. Ийи-үш чыл бурунгаар малчынның аалы Сарыг-Сиген деп черге кыштап турда, бир чорааным сагышка кирди. Ынчан ол база-ла бажыңныг, ынчалза-даа бо бажыңга ону канчап деңнээр: мында электри дүн-хүн чок чырып, радио ырлап турар, ооң кырынга артында-ла газ-биле аъш-чем кылыр плитаны база киирип каан болду. Бо бажыңда эт-септиң-даа хөйү, бажың иштиниң ындазында аяннызы-даа хөлчок.

Бажыңның херээжен ээзи Долгар угбай бистиң баарывыска аъжын-чемин салгаш, бис-биле чугаалажып олур. Дөрде бичии столда өгнүң бичии уруу бирги классчы Долаана онаалга кылган, улуг угбазы Роза аңаа дузалажып, сымыранчы аарак чугаалашкан. Шоваазы хөлчок бичии оол улуг идиктер кедип алган, ужа-тура каттырып маңнап тур. «Шолбан-дыр, бичии дуңмамның оглу. Өөнүң ээзи биле институтта өөренип турар, бо чылын доозар улус» деп Долгар угбай хүлүмзүрүп тайылбырлады.

— Уругларывыс бо. Бир оглувус шеригде, ам апрельде бир чыл болур.

— Долаанаңарның өөредилгези кандыгыл?

— Черле шору кижи. Көдээге турганы дег эвес, ам амыр болгай аан: кичээлдерге-даа олуржур, ада-ие хуралынга-даа үргүлчү барып тур бис.

— Бажың бодуңарныы бе?

— Ийе. Мал ажылындан чамдык чылдагааннар-биле кезек када үнгеш, бо бажыңывыска олуруп алган улус бис. Эрткен күзүн Бора акый бир кодан хой хүлээп алгаш, дузалакчы кадарчыга бо кижини алыйн дээн. Ол малчынның бажыңы база суурда, ынчангаш ийилээ ээлчежир боор чугаалажып алганнар.

— А силер, херээжен улус кандыг ажылдыг силер?

— Кол малчынның кадайы ясли-садта ажылдап турар. А мени ногаажылар звенозунга киирер болган. Ам дораан хой оолдап эгелээр, кыштагже үнерим бо — сакманщиктээр. Дүү бажыңның херээжен ээзи садикте ажылын түр када өске кижээ дужаап берипти, база сакманщиктээри ол. Эр улус ам кыштагда бажыңда, суурже кирер чайы чок болган.

Билдингир-дир. Мал ажылының кончуг харысалгалыг үези келген. Хөй-хөй чымыштыг хонуктарның, карак кызыл ажылдың түңнели үнер болгай. Мынчангаш малчыннар күжүн мөөңнеп, таарыштыр тургузуп эгелээни ол.

Ээлчеглиг ажылче шилчээн малчыннарның амыдыралы солун, байлак апарганын моон ыңай төгүп чугаалаан херээ бар деп бе. Оларның эргезинде, колхоз төвүнде бар-ла эки чүүлдери: садыг-наймаа, клуб, чунар-бажың, электри чырыы дээш чүү чок дээр.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шынның» корр.

Чагаа парлаттынмаза-даа...

Барыын-Хемчик районнуң төвүнде орук участогунуң харылап турары Кызыл-Мажалык—Тээли оруунуң багайындан кыжын, чайын-даа ол аразынга аргыжылганың бергедеп турарын, орук демдектериниң тургустунмааның, ылаңгыя амгы үеде хемниң чайындылаазындан «Барлык» совхозтуң чанында оруктап автобус чоруурунуң бергедээнин «Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи С. Серин-оол редакцияга бижээн.

Ол чагаага хамаарыштыр хемчег алыры-биле редакция республиканың орук эргелелинче шилчиткен. Ук эргелелдиң кол инженери М. Цыганковтуң биске дыңнатканы:

Оруктуң байдалын экижидип, четпестерни эдер талазы-биле чогуур айтыышкынны Кызыл-Мажалыкта орук участогунуң начальниги Д. Шалдыгта берген. Кызыл-Мажалык — Тээли аразының эрги оруу-биле машиналар чорупп турар. Орук демдектерин тургускулаан, а чаа оруктап база чорупп турар. Ону экижидериниң ажылын бо чайын кылыры көрдүнген.

Эртем—депшилгениң дүргедедикчизи

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының чыл түңнелин үндүрер ниити хуралы

Март 3-те Москвага ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының чыл түңнели үндүрер ниити хуралы ажыттынган. Ооң киржикчилери — совет эртемниң улуг ажылдакчылары — кылдынган ажылдың түңнелдерин үндүрер, келир үеде перспективаларын төлевилээр.

Хуралды ССРЭ-ниң эртемнер академиязының президентизи М. В. Келдыш эге сөзү-биле ажыткан.

— Хурал бо чылын чаа беш чыл планының талазы-биле партияның XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин чон калбаа-биле чугаалажып турар үеде эртип турар-дыр. Ук Директивалар бистиң социалистиг Төрээн чуртувусту хөгжүдеринге улуг базымны кылырын дөзевилээн. Партияның ол эң чугула документизинде эртемни хөгжүдериниң айтырыгларын калбаа-биле тодаргайлап айыткан. Директивалар төлевилелинде техниктиг депшилгениң темпилерин дүргедедириниң түңнелинде социалистиг бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринге болгаш сайзырангайжыдарынга үндезилээш, улустуң чаагай амыдыралын улам көдүрер деп айытканын боттандырарын хандырарынга эртемни чугула рольдуг дээн болгай деп, М. В. Келдыш чугаалаап.

Академик М. В. Келдыш ооң соонда эрткен беш чылда эртемни хөгжүткениниң чамдык түңнелдерин тодаргайлап чугаалаан.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының кол эртемден секретары академик Я. В. Пейве бойдус болгаш ниитилел эртемнериниң талазы-биле эрткен чылын совет эртемденнериниң чедип алган эң чугула чедиишкиннериниң дугайында илеткел кылган.

Хуралга 1970 чылда Ленинчи, Күрүне шаңналдары-биле база ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының алдын медальдары, тускай аттарлыг шаңналдары-биле шаңнаткан эртем ажылдарының дугайында дыңнадыгларны база чугаалашкан.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының даштыкы кежигүннерин соңгаан.

(СЭТА).

СЕПТЕЛГЕНИ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

Транспорттуң кол хевири автомобиль болуп турар бистиң республикага автобүдүрүлгелериниң ажыл-чорудулгазын улам сайзырангайжыдары негеттинип турар. Автобүдүрүлгелерниң ажылын анализтеп көөрге, аңаа туруушкун хөй болур, ооң уламындан ажыл-агый хөй-хөй тонна чүъкту чедир сөөртпээни илерээр. Аңаа туруушкуннуң чылдагааннары база билдингир. Техниктиг байдалы эки машиналар чолаачылар чедишпезинден аңаа турар таварылгалар бар. Ындыг янзылыг аңаа туруушкуннуң деңзигүүрү шоолуг эвес. А үрелик, септелгеге үр турар автомашиналар кайы-даа бүдүрүлгелерге хөй болгулаар.

Амгы үеде автомобиль транспортунуң чугула айтырыгларының бирээзи болза машиналарның техниктиг хандырылгазынга, септелгезинге үндүрүп турар чарыгдалдарны эвээжедири болу берген. Ол чарыгдалдар колдуунда-ла ажыл төлевириниң хемчээлинден, артык кезектерниң өртээнден тургустунар. Бо талазы-биле чарыгдалдарны эвээжедириниң кол аргазынга бүдүрүлге чорудулгазын таарымчалыг организастаары хамааржыр. Автомашинаның техниктиг хайгааралын сайзырангайжыдып, агар септелгениң шынарын экижидери бистиң бүдүрүлгелеривиске чугула сорулга болур. Хүн бүрүнүң шын хайгааралын тургузарынче кичээнгейни күштелдирерин байдал негеп турар.

ССРЭ-ниң автомобиль транспортунуң министериниң дужаалын ёзугаар автоажыл-агыйларның техниктиг килдистери шимчээр составтың техниктиг байдалын харылап, машина бүрүзү 2—3 ээлчег дургузунда ажылдаарын чедип алыр сорулгалыг. Техника талазы-биле ажылдаарынга белен автомобильдерни ажыглал килдистери бодунуң хайгааралынга ап, оларны ажылдадыр ужурлуг. Удуртур органнарның негелдезин ёзугаар автотранспорт бүдүрүлгелери машинаның техниктиг хайгааралының, септелгезиниң технологиязын тус чериниң байдалынга таарыштыр тодарадыр.

Бистиң республиканың байдалынга хамаарыштыр ниити ажыглалдың транспортунуң чамдык ажылдакчылары күш-ажылды эң таарымчалыг организастаарынче ам-даа кошкак кичээнгей салып турар. Чүге дээрге автотранспорттуң онзагай чүүлдерин долузу-биле кичээнгейге албайн, хөй хевирлиг ажылдың чүгле чамдык айтырыгларын шиитпирлээр, чаңгыс талалаар чүүлдер бар. Бүгү айтырыгларны—техниканы эдилээрин, хайгаараарын, септеп чаартырын, чолаачыларның, септекчилерниң, инженер-техниктиг кадрларның ажылын—шуптузун холбаштырары чугула.

«Тыва автооруктранстың» бүдүрүлгелери чаңгыс аай система ёзугаар ажылдап турар-даа болза, күш-ажылды организастааны янзы-бүрү. Инженер-техниктиг ажылдакчылар боттарының дуржулгазын ёзугаар ажылды организастап турар.

Автотранспорт бүдүрүлгезиниң техник-экономиктиг көргүзүглерин анализтеп тура, чавыс түңнелдерни, организастыг четпестерниң, ылаңгыя септелге талазы-биле, хөйүн эскерер бис. Техниктиг хандырылганы болгаш септелгени эде организастаарының планнарын автоажыл-агыйларда тургускан. Ында кол кичээнгейни бүдүрүлге күчүлерин улгаттырарынче угландырган.

Нургулайында автомашинаны чөп эдилеп, ооң үрелирин болдурбас хемчеглерни баш удур ап чорударындан ажыл-иштиң түңнелдери хамааржыр. Ол дээрге автомобильди хүн бүрү хайгаарап, ээлчеглер аразында үүрмек-даа четпестерни чайладыры чугула. Машинаның агар септелгезин чагыг ёзугаар кылырда, ону специализастаары, бөлүктээри таарымчалыг. Шимчедикчиниң, трансмиссияның септелгезин ийиги техниктиг хайгааралче чоокшуладыры чугула дээрзин чурттуң мурнакчы ажыл-агыйларының дуржулгазы көргүзүп турар. Шимчедикчилер септелгези агрегаттар, моторлар болгаш механика цехтериниң ажылынга чоок. А бирги техниктиг хайгааралдың зоназы карбюраторлар, электри, дуңзазалал цехтеринге чоок. Ынчалза-даа теххайгаарал зоналарынга ажылды база бөлүктээр херек. Кожуглар болгаш чартык кожугларны хөйү-биле ажыглап турар бүдүрүлгеге дуңзаалаар, дарганнаар, демир-дес ажылдарның аайы-биле тускай септелге бөлүүн тургузары чугула.

Кызылдың № 1, № 3, Ак-Довурактың АТБ-лери боттарының бүдүрүлге баазаларын эде тургузарының планында ону барымдаалаан-даа. Чижээ, № 1 АТБ-де кожуглар септээр мастерскаяны, техниктиг хайгааралдарның зоналарын аңгылаан. Ылаңгыя ханы септелгени таарымчалыг организастаарынче кичээнгейни салган. Кызылдың № 3 АТБ-зинде база мындыг план ёзугаар ажылдап турар.

Машинаның кезектерин септээрин специализастап, бөлүктээри ажыктыг. Ынчаарда күш-ажылды комплекстиг арга-биле механизастап, ажылчыннарның мергежилин бедидеринге таарымчалыг болур. Бистиң автобүдүрүлгелеривистиң практиказындан алырга, автомобильдиң хүн бүрүдеги техниктиг ажаалдазынче кичээнгей кошкак. Ооң уламындан үүрмек үрелиишкиннер ханылап, аар септелгеже шилчиир. АТБ-лерге машиналар ынчангаш септелгеге үр турар, график үрелир, ажылче машина үндүрериниң коэффициентизи чавыс болур-дур.

Септекчилерниң ажылдаарынга таарымчалыг материал-техниктиг чаартылга-биле чергелештир оларның шалыңын база чогумчалыг системаже шилчидери чугула. Ажылдың шынарын экижидер сорулга-биле кылганын барымдаалап төлээр шаңналдыг системаны шиңгээдири эптиг. Эки ажыл дээш шаңнал тыптынының чурумун сайзырангайжыдып, тус-тус бригаданың тодаргай көргүзүглеринге үндезилеп шаңнап-мактаарын көөр. Септелге бригадаларын азы участоктарын удуртуп турган инженер-техниктиг ажылдакчыларның харысалгазын бедидери-биле оларның дааңган ажылының түңнелин ёзугаар шаңнаар арганы тургузары чугула. Оон башка чамдык АТБ-лер ам-даа ниити бүдүрүлгениң түңнелин барымдаалап, ажылчыннарны, инженерлерни шаңнап турар таварылгалар бар.

Автомобильди агар септелгеге үр тургуспас, техниктиг хайгааралдың өртек-үнезин чиитедир дээш бүдүрүлге чорудулгазын организастаарын улам сайзырангайжыдары негеттинип турар. Ынчангаш техниктиг килдистер машиналарның техниктиг байдалын экижидип, планнаттынган чүъктерни четче сөөртүрүн хандырар херек.

«Тыва автооруктранстың» АТБ-лери съездиге уткуштур алган бедиткен хүлээлгелерин күүседир дээш шудургу ажылдап турар. Автотранспортчулар сөзүн бүрүн ээлээр төлээде, бүдүрүлгениң бүгү участоктары, ооң иштинде техниктиг хайгаарал албаны боттуг хемчеглерни алыр апаар. Ол дугайында тодаргай саналдарны СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин чугаалажып тура, АТБ-лерниң чолаачылары, септекчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары онзалап демдеглээн.

В. ПАРУНИН,
«Тыва автооруктранс» каттыжыышкынының кол инженери.

АРГАДА ХАЙНЫККАН АЖЫЛ-ИШ

Адар-Төш эгээртинмес байлактыг тайга. Ооң улус ажыл-агыйынга беримчези улуг. Кыжын эзим-арга ыржым-на апаар. Ынчан куштарның үнү, элик-хүлбүстүң огурары дыңналгылаар. Эзимнерниң кышкы ыржымын Чөөн-Хемчик районнуң колхоз, совхозтарының ажыл-ишчилериниң соруккур ыр-шоору, каткы-хөглүг хөлзээшкини үреп, тракторларның, «Дружбаларның» моторларының даажы чаңгыланы бээр. 1971 чылдың кыжынында Ленин аттыг колхозтуң Дамба Бюрбюевич Монгушка удурткан тудуг бригадазының ыяшчылары ол тайгада ажылдап турар.

Февральдың кыржаң соок бир эртенинде колхозчу ишчилерниң участогунда ажылдың байдалы-биле таныжар дээш хаптывыс. Кызыл баар оруктап чоруп орувуста оң талакы эзимден аар чудуктарны чыттыр-ла чүдүрген, тайганың дөңгеликтерлиг доң оруу-биле автомашиназын кудургай куду өпеңгирлеткен таныырым эр Ондар Маадыр-оол кел чор. Чүм кылын харны кооппаландыр изээн кышкы орукка машиналарывыс кожаланышкаш турупту. Менди солужуп, ажыл-ижин сонуургадывыс.

— Ыяшчыларның кышкы түр турлаа ырак эвес, бо-ла орук силерни эдертип чедире бээр. Мээң чүъгүм колхоз суурунда пилорама девискээринге дүжер. Чудук сөөртүр 2 машина-биле чедирип, хөйнү-ле дүжүрдүвүс. Хүнде 2—3 рейс кылып, ажыл шалыпкын чоруп тур. Ажылдың байдалын, сан-чурагайын даргавыс Дамба Бюрбюевичиден билип ап, ооң-биле чугаалажыр силер ыйнаан—деп чолаачы О. Маадыр-оол чугаалааш, аар чүъгүн казырадыкизиреди хапты...

Эзим ишти-биле дөвүнчүктеп чоруткан оруктап бар чорувуста, ий куду бажың көстүп келди. Участок турлаанга чедип келгеш турувуста, токпактай чарарынга белен кылдыр доорбаштай одура хирээлээн ыяшты кожаанда чүдүрген «Беларусь» трактор кээп доктаай берди. Ооң соондан хөй кижи арга иштин чаңгыландыр хөөрешпишаан, кел чорлар. Бис олар-биле амыр-менди солушкаш, ажылын, амыдырал-чурталгазын сонуургай бердивис.

Күдер кара эр бисче чазык хөглүг көргеш:

— Бисте ажыл кидин түлүк. Чер чырып чыгап, дыттар мөзүзү таныттынары билек-ле эртенги суксун безин ишпейн ажылче үндүвүс. Ам эртенги чемненилгеже келгенивис бо. Шактың согунчугажы 9 ажып тур боор аа?.. Эртенги чем бо үеде болур чүве—дей тырткаш, бисти бажыңче чалады.

Оларның чурттаарынга таарымчалыг, чылыг, чырык бажыңында солуннар, журналдар, номнар, шыдыраалар, даалылар дээш ойнаар чүвеле хөй. Радиоприёмник база ажылдап, Кызылды, Москваны-даа дыңнап турар.

— Олутта олча чок. Дүрген изиг чемден иже шаап алгаш, Ийме суур кайы сен дээш «Беларусьту» хөөмейледип орар-дыр. Ийме болгаш Ишкин школаларының келир өөредилге чылында одалгазынга хереглээр чудукту чедирер кижи мен. Хонук-хуусаавыс эвээжеп кел чор—деп, эш Монгуш чугаалангаш, чемненип ал-ла, хапты.

Эрес эрлер шалыпкыны кончуг чемненипкеш, эзим иштиндиве чорупту. Шупту 17 кижи. Ийи моторлуг хирээлиг, 2 кижи чоон-чоон дыттарны ужуруп, хемчег ёзугаар одура тырткан, чидиг балдылыг кезек эрлер дыттардан будуктарны арыглап, а чамдыктары будуктарны өрттеткен, тракторга штабельдей ажыкче үндүр сөөрткен, изиг түлүк ажылдап кириптилер.

Моторлуг хирээлерниң башкарыкчылары Монгуш Лопсан-Доржу биле Монгуш Түмен-Байыр удатпаанда-ла хөй дытты ужуруп, ушкан дыттарның баштарын одалгага хереглээр кылдыр доорбаштай одура тырта бердилер. «ДТ-75» трактор кестинген чудуктарны машиналарга чүдүреринге эптиг черже штабельдей сөөртүп чоруп тур.

Кыска чапсарда тудугжулар дыштанып, таакпылай бээр аразында бригадир Монгуш Дамба делегей байдалынга хамаарыштыр беседа кылган.

Бистиң-биле ажыл-чорудулганың дугайын чугаалажып ора, Дамба Бюрбюевич Монгуш тудугжуларның бо чылгы социалистиг хүлээлгезин таныштырды. Тоску беш чылдың бирги чылында колхозчу тудугжуларның мурнунда улуг сорулга салдынган. Чурталганың 5 бажыңын, бирээзинге-ле 500 баш хой кирер 2 кажааны, бир тарып боозадылга пунктузун, Кодур-Терекке комплекстиг ферманы тудар. Ынчангаш тудугга 1200 кубометр чудукту, 650 кубометр чымчак дилиг материалын, Ийме, Ишкин школаларның болгаш колхоз бүдүрүлгезиниң 1971—1972 чылдарда одалгазынга хереглээр 700 кубометр токпакты белеткээр. Алган хүлээлгезин тудугжулар чедиишкинниг күүседиринге бүрүн шиитпирлиг. Ам безин 700 кубометр чудук, 373 кубометр чымчак материал, 400 ажыг кубометр токпак белеткеттинген. Ооң иштинде тудуг объектизинде 550 ажыг кубометр чудук, белеткеттинген токпак-биле, чымчак материалды суурда чедирген.

Адар-Төш эзиминде кышкы күш-ажылчы ажыл хайнышкынныг хөлзевишаан.

М. СЕВЕН.

Кино болгаш көрүкчү

В. И. Ленин бүгү чоннуң кижизиндер айтырыгда уран чүүлдерниң иштинден кинону эң-не чугула деп адаан. СЭКП болгаш Совет чазак хоорай, көдээниң ажылчы чоннарының культуразын бедидеринче улуг сагышты салып турар. Бүгү-эвилелдиң шугуму-биле эрткен беш чылда дыка хөй Культура бажыңнарын, кинотеатрларны, клубтарны көрүкчүлерниң эргезинге тудуп берген. Ооң тодаргай херечизи бистиң Тыва республика болур. Эрткен беш чылдың дургузунда Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның суурларынга культураның хөй албан черлери туттунган. Амгы үеде бистиң республиканың совхозтар, колхозтар төптеринде, оларның чамдык салбырларында делгем экранныг киночуруктарны көргүзүп турар.

Көрүкчүлерге кино бараалгадырының чаа хевирлери тыптып турар. Чижээ, кинолекторийлер бар, кинофестивальдарны, эртем дугайында документалдыг кинолар көрүлдезин чорудуп турар апарган.

1970 чылда республиканың кино ажылдакчылары элээн ажылдарны кылган. Чер-черниң партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының удуртулгазының ачызында сески беш чыл планын бистиң республиканың кино четкилери 1970 чылдың декабрь 1-де бүгү көргүзүглер талазы-биле күүсеткен. Ооң иштинде Кызыл хоорайның «Найырал», «Енисей», «Каа-Хем», Туранның, Чадаананың кинотеатрлары болгаш Кызыл-Мажалыктың, Шагаан-Арыгның, Сарыг-Септиң, Бай-Хаактың Культура бажыңнары бедик көргүзүглерни чедип алган. Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Каа-Хем, Таңды районнарның кино дирекция черлери эки түңнелдерлиг болганнар.

1970 чылдың дургузунда улуг байырлалдарга болгаш өске-даа демдеглелдиг хүннерге тураскааткан көргүзүглерни хоорай, көдээ турум кинолар бүрүгүнге организастап чоруткан. Ооң түңнелинде 1970 чылда пландан ажыр 520 муң көрүкчүлерни хаара туткан азы республикага хүн бүрүде-ле 15 муң кижи кинону көрүп турган. 1970 чылдың дургузунда бистиң республиканың бир чурттакчызы ортумаа-биле 28,3 катап, ооң иштинде хоорайларга 52,5, көдээ черлерге 25,7 катап кинога келген. Республиканың бир чурттакчызы ортумаа-биле ылаңгыя Каа-Хем, Бии-Хем, Тожу, Таңды районнарда 38-53 катап кинога келген.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга тураскааткан тематиктиг кино көргүзүглерин эрткен чылдың дургузунда организастап чоруткан. Совет Армияга, совет аныяктарга, херээженнерге, транспортчуларга, школачыларга, көдээниң ажыл-ишчилеринге хамаарыштырган кинофестивальдарны эрттиргилээн.

Республиканың 170 ажыг турум киноларында 500 чыгам кижи ажылдап турар. Оларның иштинде алган социалистиг хүлээлгезин долузу-биле күүседип, чоннуң мурнунга совет кино уран чүүлүн пропагандалап нептередиринге идепкейлиг киржип турарларының саны чыл келген тудум-на өзүп турар. Чижээ, Чөөн-Хемчикте Танов, Маадыр-оол, Кызыл-оол, Эрзинде Дүпчүр, Өвүрде Суге, Каа-Хемде Буторовкин, Таңдыда Гуляев, Бай-Тайгада Сарыг-оол болгаш оон-даа өске эштерни маңаа адаар бис. Эрткен чылын турум 130 кино черлери планнарын долузу-биле күүсеткен, 16 турум кинозалды делгем экранче шилчиткен болгаш 42 киномеханикти белеткеп үндүрген.

Чоннуң чайгы дыштанылгазының үезинде Дус-Хөлге, Хемчикке, Улаатайга, Азаска кино көргүзүглерин организастап чоруткулаан. Амгы үеде республиканың суурлар бүрүзүнде турум кино черлери бар болгаш 21 санныг кежер кино-автомашина ажылдап турар.

«БҮГҮ УРАН ЧҮҮЛДЕРНИҢ ЭҢ-НЕ ЧУГУЛАЗЫ КИНО БОЛУР» (В. И. ЛЕНИН).

Ооң-биле чергелештир чонну кино-биле хандырары ам-даа чогуур деңнелинге четпейн турар. Ооң кол чылдагааны — чаа кино-чуруктарның дугайында тайылбыр болгаш организастыг ажылды баш бурунгаар чорутпайн турарында. Өскээр чугаалаарга, районнарның кино дирекция черлериниң организастыг ажылында улуг четпестер бар-дыр. Ооң ужурунда эрткен чылын турум 44 кино чери чыл планын чедир күүсетпээн. Ооң иштинден Барыын-Хемчикте — 6, Каа-Хемде — 6, Тес-Хемде —4, Бии-Хемде—4 кино черлери дээш оон-даа өске.

Чамдык районнарда чоннуң ортузунга кино көрүлдезин четпес организастап турар. 1970 чылда Бай-Тайга районнуң бир чурттакчызы кинону ортумаа-биле чүгле 14,3 катап, Барыын-Хемчиктиң — 15,7, Өвүрнүң — 16,7 катап көрген. Бай-Тайга районнуң ылаңгыя Кара-Хөл, Бай-Тал, Өвүрнүң Торгалыг, Тес-Хемниң Берт-Даг, Каа-Хемниң Бүрен-Аксы көдээ Советтериниң девискээрлеринде кино көөрүнче көрүкчүлерни четпес организастап турарын айтыры чугула.

Районнарның кино дирекцияларының талазындан чоннуң ортузунга чаа фильмнерни пропагандалаар талазы-биле бар турар аргаларны четче ажыглавайн турар. Кино чарлалдарын өй-шаанда аспас, чаа кинонуң дугайында тайылбырны сеанс мурнунда кылбас болгулаар. Көрүкчүлерни кино-биле хандырарынга Культура бажыңнарын, клубтарны өй-шаанда септээри, оттулар чүүл-биле хандырары бир кол айтырыг. Чамдык көдээ Советтерниң болгаш ажыл-агый удуртукчуларының талазындан бо айтырыгже сула кичээңгей салып турарындан культура албан черлери доктаамал ажылдавайн турар. Эрткен чылын Чөөн-Хемчик районнуң Чыраа-Бажы, Улуг-Хем районнуң Кара-Тал, Үрбүн суурларда культура албан черлери ындыг байдалдыг турган, өске-даа ол ышкаш чижектерни көргүзүп болур.

Малчыннарга кино көргүзер айтырыг ам-даа долузу-биле шиитпирлеттинмээн. Ылаңгыя кышкы үеде Эрзин районнуң Төре-Хөл, Бай-Хөл, Тес-Хемниң Агар, Дус-Хөл ховуларында, Бии-Хемде «Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырында кызыл-булуңнар безин чогундан чон кино көрбейн турар. Чамдык районнарда көжүп чоруур кино-автомашиналарны шын эвес ажыглаар фактылар бар. Чижээ, Бай-Тайга районда автомашина график-биле ажылдавайн турар.

СЭКП-ның XXIV съездизиниң ажыттынарынга чедир эвээш үе арткан. Республиканың кино ажылдакчыларының мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Амгы үеде кино черлеринде «Партия болгаш чоннуң чаңгыс эви» деп кыйгырыг-биле тематиктиг көрүлделерни организастап турар. Бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкунга СЭКП-ның ролюн болгаш совет кижилерниң бедик моральдыг шынарын ол кинолардан чон көөр. Бо тематиктиг көрүлдени хөй-ниитиниң күжүнге даянып чорудуп турар. Ооң-биле алдынган социалистиг хүлээлгелер ёзугаар съездиге чедир кинофильмнер көрүлдезинче миллион беш муң кижини хаара тудар ажылды боттандырар ужурлуг бис. Партияның съездизинге чедиишкинниг ужуражыры-биле республиканың кино ажылдакчылары бодунуң алган социалистиг хүлээлгелерин долузу-биле күүсединиң аргалары бар болгаш ону күүседип-даа шыдаар.

А. АРАКЧАА,
Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң чанында кинофикация эргелелиниң начальниги.

Камгалал министрлериниң комитединиң хуралы

1971 чылдың март 2-3-те Будапешт хоорайга Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң камгалал министрлериниң комитединиң хуралы болган.

Комитеттиң ажылынга камгалал министрлери, Каттышкан Чепсектиг Күштерниң Кол командылакчызы болгаш штаб начальниги киришкен.

Хуралга Варшава Керээзиниң армияларының тургузуун сайзыраңгайжыдарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Хуралдың киржикчилери харылзаа системаларын болгаш башкарылданың чепсек-херекселдерин улам хөгжүдер талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алырын чогумчалыг деп санаан.

Камгалал министрлериниң комитеди Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң шериглерин болгаш флоттарын хөгжүдериниң перспективаларының дугайында илеткелди база дыңнаан. Дайынзырак НАТО блоктуң соксаал чок күштелип турарын барымдаалааш, ук хуралдың киржикчилери Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң армияларын моон соңгаар-даа база быжыглаарының эргежок чугулазының болгаш оларны амгы үениң чепсеглели, техниказы-биле чепсеглээриниң эргежок чугулазының дугайында түңнел үндүрген.

Чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле дугуржуглуг шиитпирлер хүлээп алдынган.

Хуралды Венгр Улус Республиканың камгалал министри генерал-полковник Л. Цинеге даргалаан.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ бо ХҮННЕРДЕ

ИДЕАЛДАРНЫҢ БОТТАНЫЫШКЫНЫНЫҢ ОРУУ

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның депшилгелиг херээженнер шимчээшкини Болгарияның Коммунистиг партиязының салым-чолу-биле кезээде холбашкан. Харын-даа ук шимчээшкин ол салым-чолдуң чардынмас кезии болу берген. Ол дугайын болгар херээженнер комитединиң даргазы Е. Лагидинова Делегей херээженнерниң хүнү — март сестиң чоокшулаанынга холбаштыр аңаа болган парлалга конференциязынга чугаалаан. Чүгле Коммунистиг партия бодунуң идеалдарын боттандырарынче, деңэргеже болгаш кижиниң аас-кежиинче боттуг орукту болгар херээженнерге айтып берген, а социалистиг революцияның тиилелгези оларның чогаадыкчы күштеринге делгем арганы ажыдып берген деп, ол демдеглээн.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарынын дургузунда чурттуң ажыл-ишчи херээженнериниң амыдыралынга болган чаартылгаларның дугайын Е. Лагидинова чугаалаан.

Бо үеде күш-ажыл кылып шыдаар назылыг херээженнерниң 82,5 хуузу улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында ажылдап, чуртта идепкейлиг ажылчын күжүнүң 44 хуузу болуп турарын ол демдеглээн.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарында болгар херээженнер күрүне болгаш хөй-ниити талазы-биле идепкейлиг ажыл-чорудулгага киржир арганы алган. Ам дээди эртемниг үш специалистиң бирээзи-ле херээжен кижи болуп турар. Партияның болгаш чазактың сагыш салыышкыны бүдүрүлге, хөй-ниити ажыл-чорудулганы нелер хүлээлгези-биле чедиишкинниг дүүштүрер арганы херээженнерге берген. Уруглар албан черлерин, ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелерин улам ыңай көвүдедир, амыдырал хандырылганы экижидер талазы-биле хемчеглерни БКП-ның X съездизиниң директиваларының төлевилелинде көрген. Бо бүгү боттарының социалистиг күрүнезиниң амыдыралынга улам идепкейлиг киржир арганы болгар херээженнерге бээр.

ЛАОС. Америк-сайгон интервенция патриотчу күштерниң шыңгыы удурланыышкынынга таварышкан. Алдыы Лаостуң соңгу-барыын талазында күштүг тулчуушкуннар онза калбарган. Интервентилерге деткимче көргүзүп турган он-он америк вертолётту патриоттар дүжүр аткан.

ЧУРУКТА: лаос партизаннар америк вертолётту боолап тур.

ВИА — СЭТА-ның фотозу.

Энергетика көдүрлүүшкүнде

СОФИЯ. (СЭТА). «Бирги комсомолчу» деп теплоэлектроцентральдың ажыглалга кирген хүнүнден бээр 10 чыл болган. Ол үениң дургузунда теплоэлектроцентраль 25 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрген.

Күчүзү 500 муң киловатт бо теплоэлектроцентраль дайын мурнундагы 1939 чылда бүгү Болгарияның ажылдап үндүрүп турганы хире электроэнергияны 15 хонук дургузунда-ла ажылдап үндүрүп турар.

Энергетика — Болгарияның улус ажыл-агыйының эң дүрген хөгжүп орар адырларының бирээзи. 1965 чылда 10 миллиард киловатт-шак, а эрткен чылда 19,5 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрген.

Бо адырны улам ыңай хөгжүдериниң улуг программазын алдыгы беш чыл планының талазы-биле БКП-ның X съездизиниң директиваларының төлевилелинде айыткан. Бо чылдар энергетиктиг күчүлерниң улуг тудуунуң чылдары болган турар. 1975 чылда 31 миллиард киловатт-шак хире электроэнергияны ажылдап үндүрер.

◆

База бир чөңгээ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк дайынзырактар Вьетнам Демократтыг Республикага удур база бир чөңгээзин үүлгеткен.

Март 3-те АКШ-тың шериг-агаар күштериниң «Ф-150» дээр хыдыкчы-бомбалакчы самолёду демилитаризастаан зонадан соңгу талаже 16 километр ханы ВДР-ниң девискээрин «Шрайк» деп ракета-биле боолаан. АКШ-тың Сайгонда командылалының төлээлекчизи ол дугайын дыңнатпышаан, ВДР-ге удур агрессияның бо үүлгедиин америк самолётка «айыыл» диргелген дээр чылдактар-биле шынзыдарын база катап оралдашкан. Америк дайынзырактар ВДР-ге удур агрессчи үүлгедиглерин сагыштыы-биле үүлгедип турарын ындыг янзылыг чылдактар-биле чаңгыс эвес удаа чажырып келген. Үш хүн мурнунда АКШ-тың шериг-агаар күштериниң 15 самолёду ВДР-ниң агаар делгеминче шургуп киргеш, ол күрүнениң девискээрин араатанзыг ёзу-биле боолап турган.

Интервентилерге согуушкуннар күштелип турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Лаоста америк-сайгон шериглерниң аар чидириглери интервентилерни дүвүредип турар. Франс Пресс агентилелдиң Сайгонда корреспондентизиниң дыңнатканы-биле алырга, чалча «президент» Нгуен Ван Тхиеунуң Мурнуу Вьетнамда америк чепсектиг күштерниң командылакчызы генерал Абрамс болгаш Сайгонда америк элчин Банкер-биле далаштыг чөвүлел хуралы болган. Бо ужуражылгынга чугаалашкан кол айтырыг болза, Лаоста байдал болгаш ол чуртка дайын чорудулгаларын улам ыңай калбартырының пландары болган.

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Камбоджа патриоттар Компонгсом порттан ырак эвес нефть заводунче халдаан. Халдаашкынның түңнелинде чурттуң ол кара чаңгыс нефть заводунуң девискээринде кывар чүүлдүң үштүң ийи кезии узуткаттынган.

ХАНОЙ. (СЭТА). Ханойнуң төп солуннары февральда Индий-Кыдаттың фронтуларынга тулчуушкуннарның түңнелдерин үндүрүп, февраль патриоттарның чедип алган улуг тиилелгелериниң айы болган дээрзин демдеглээн.

Февральда АКШ-тың империалистери болгаш сайгон чалчалар Мурнуу Лаоска улуг дайын чорудулгаларын эгелеп, Камбоджага агрессчи хөделиишкиннерин күштелдирген, Мурнуу Вьетнамда араатанзыг дайынын үргүлчүлээн болгаш Вьетнам Демократтыг Республикага удур чепсектиг чөңгээни каш удаа үүлгеткен.

Бо байдалда Вьетнамның, Лаостуң болгаш Камбоджаның армиялары болгаш улустары дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглавышаан, агрессорларга ойтур шавыышкынын күштелдирген.

Мурнуу Лаоска патриоттар февральда, четче эвес медээлер-биле алырга, дайзынның 4.000 ажыг солдадын чыскаалдан үндүрген, 200 ажыг вертолётту болгаш самолётту дүжүр аткан, 107 шериг машиназын чок кылган. Лаос патриотчу күштерниң бо чедиишкиннерин тайылбырлавышаан, «Нян зан» солуннуң айытканы болза, февральда болган тулчуушкуннар үезинде дайзын Лаосче халдап кирген солдаттарының бештиң бир кезиин, бодунуң вертолёттарының чартык кезиин, бронетранспортёрларының чартык кезиинден хөйүн оскунган.

Камбоджаның национал хосталгазының чепсектиг күштери улуг чедиишкиннерни база чедип алган. Февральдың чүгле 4-тен 20-ге чедир үеде безин кхмер патриоттар Компонгчам биле Кратие можуларга дайзынның 3,5 муң хире солдадын чыскаалдан үндүрген, 330 ажыг шериг машиназын узуткаан. № 4 орукка тулчуушкуннарны олар база чедиишкинниг чоруткан. Аңаа 80 хонукта сайгон болгаш пномпень шериглер 9,5 муң чыгам солдадын, 22 самолёдун болгаш вертолёдун, 420 ажыг шериг машиназын оскунган.

Февральда Камбоджаның национал хосталгазының чепсектиг күштери чурттуң өске-даа районнарынга база идепкейлиг дайылдашкан. Олар дайзынга согуушкуннарны таварыштырып, Меконг хемге дайзынның хөй санныг судноларын суг дүвүнче киирген.

Февраль Мурнуу Вьетнамның патриоттарынга база тиилелгениң айы болган. Мурнуувьетнам патриоттар америк-сайгон шериглерниң турушталарынче шавар халдаашкынны чер болганга чорудуп турган.

Америк-сайгон шериглерниң тыыл баазаларын мөөңнээн болгаш оортан интервентилер Лаосче халдап турар Кхесани девискээрге хосталганың Улусчу чепсектиг күштери дайзынның 1.700 солдадын өлүрген болгаш балыглаан, ооң иштинде 1.000 хире америк шериг албанныглар бар, 200 ажыг шериг машиназын чок кылган, 69 самолётту болгаш вертолётту дүжүр аткан, 17 суднону суг дүвүнче киирген.

Индий-Кыдаттың үш чуртунуң бо тиилелгелери национал хамаарышпас чорук дээш дайылдажырынга оларның быжыг шиитпирлииниң дугайын херечилеп турар деп, «Нян зан» солун демдеглээн. АКШ-тың кандыг-даа дайын авантюралары патриоттарның төлептиг ойтур шавыышкынынга таваржыр дээрзин солун айыткан.

КОММУНИСТИҢ АМЫДЫРАЛЫ

Перунуң, харын-даа бүгү Латин Американың, депшилгелиг хөй-ниитизи Перунуң Коммунистиг партиязының хоочун ажылдакчызы, чурттуң тайбың талалакчылар шимчээшкининиң чиңгине секретары Хакобо Гурвицти эки билир болгаш аңаа ынакдаа. Чоокта чаа бодунуң чеден харлаанын демдеглээн ол Гурвиц биче назынындан эгелээш, ажылчы чоннарның херээ дээш демиселге бодун бараан болдуруп келгени ылап. Перуга Коммунистиг партия тургустунгалак турда-ла, Хакобо Гурвиц коммунистиң кежигүн биледин бодунга эдилеп чораан.

— Ол чогум канчап ынчаар болу берген чоор, эш Хакобо?—деп, сонуургап айтырдывыс.

Бажының дүгү буурул, шагзыргай карактарлыг, дөспес холдарлыг кижи чылдарны, болуушкуннарны, аттарны коптара бодап олур оң.

—Бодуун кижиниң салым-чолу дээш сагыш човаашкын мени ол орукче киирген. «А Карл Маркс чугаалаан...» деп, үргүлчү чугаалап турзумза-жок, өөредилге черлериниң эжин мээң мурнумга хаалчак, ынчалза-даа Маркстың өөредиин идеяларның болгаш шынныг чүүлдерниң байлак өртемчейин меңээ ажыдып берген.

Аныяк Хакобо бо идеяларны болгаш шынныг чүүлдерни чүгле боду шиңгээдип ап чораан эвес, харын база өскелерге нептередип турган. 1923 чылда Хакобо Перуга «улусчу университеттерни» тургузарынга киржип, студентилерниң ортузунга марксизмни пропагандалап турган. Ооң соонда удаваанда Перунуң Коммунистиг партиязының тургузукчузу болган Хосе Карлос Мариатеги-биле ол таныжкан. Ол болза, ынчаарда-ла шынчы марксисчи турган болгаш Хакобонуң хүндүлүг башкызы болу берген. Ынчалза-даа олар удаваанда чарлыр ужурга таварышкан. 1924 чылда студентилерниң баштыңы Хакобо Гурвицти чурттан шөлүп үндүрген.

Баштай ол Панамага, оон дараазында Кубага чурттап эгелээн. Кубага Хакобо куба ажылчыннарның удуртукчулары-биле таныжкан болгаш аныяк оолга хапы салдарны олар чедирген. Ынчалза-даа удаваанда ол ортулукту каггаш чоруур ужур аңаа база таварышкан. Хакобо Мексикага чеде бергеш, тус черниң коммунистери-биле харылзааны база тургузуп алган. Диптиң антиимпериалистиг шимчээшкинин тургузарын коммунистер аңаа даасткан. «Никарагуадан холуң ырат» деп комитетти тургусканы бо угланыышкынга баштайгы базым болган.

— Бир-ле катап ажылчын шимчээшкининге хамаарыштыр айтырыгны чугаалажып турувуста, коммунист болуп чүве чугаалаан мен — деп, Хакобо сактып чугаалады. Венесуэланың Коммунистиг партиязының келир үеде удуртукчузу Мачадо база-ла мен ышкаш, хоргаадалды Мексикадан тып алган кижи. «Коммунист!? А кежигүн билединг көргүс!» деп. Мачадо хепертен чугаалады. Хепертеп салган ындыг айтырыг мени аймаазыраткан. А Мачадо коммунист кижи партия организациязының дүрүмнерин ёзугаар чурттаар ужурлуг дейдир. Ынчаарда билдириишкин киирген мен. Меңээ рекомендация берген мексика коммунистерниң аразында Густаво Мачадо база бар болган. Ынчангаш 1927 чылда, тодаргайлаарга, Перунуң Коммунистиг партиязының тургустунарынга чедир бир чыл бурунгаар партия биледин карманымга ап чоруур аас-кежиктиг болган мен—деп, Хакобо хүлүмзүрүп чугаалады.

— Совет Эвилелинге чораан силер бе эш Хакобо?—деп айтырдывыс.

— Ийи удаа чораан мен. Баштай Революсчуларга дузалаар делегей организациязының (МОПР-нуң) төлээлекчизи болуп, ССРЭ-ге чордум. Москвага турдум. Смольныйның коридорунга, Ленинградтың өндүр-чаагай шөлдеринге болгаш кварталдарынга сорук кириишкин-биле чоруп турдум. Совет Эвилелинге чорааш, пролетаржы интернационализмниң ужур-утказын хандыр билип, тайбынче болгаш найыралче совет кижилерниң ханы чүткүлдүүнге бүзүрээн бис. Төрээн чуртувуска чанып келгеш, бо бүгү бодалдарывысты ада-чуртчуларывыска дөгерезин төөгүп берген бис.

Хакобо Гурвиц шорулгактыг орукту шилип алган. Ооң ажыл-чорудулгазы дээш ону чурттан каш удаа шөлүп үндүрген. Бир-ле катап перу эрге-чагыргалар ону чурттан ырадырын бодааш, дипломаттыг албан-дужаалды аңаа саналдап-даа турган. Гурвиц ол саналдан ойталаан, ынчангаш эрге-чагыргалар ону чурттан күш-биле шөлүп үндүрген.

— Эрткен орууңар дугайында чүнү бодап турар силер?

— Бүгү чүвени эң эгезинден тура кылыры меңээ таваржыр чүве болза, ол-ла орук-биле баар ийик мен— деп, коммунист бүзүрелдиг харыылаан. — Амыдыралды кызыы эрге-ажыктар дээш эвес, а демиселдиң мурнуку шугумунга турарын кезээде оралдажып чоруур мен.

Ам 70 харлыг-даа болза, Хакобо Гурвиц демократтыг чаалап алыышкыннарны камгалаар, коммунистиг парлалганы быжыглаар азы империалистиг чимзениишкиннерни сойгалаар дээн ышкаш, болуушкуннарның төвүнде кезээде туруп турар.

Ооң 70 хар юбилейи-биле холбаштыр Хакобо Гурвицке байыр чедирип, кадыкшылды болгаш хөй чылдарда чурттаарын аңаа күзээн бис. Хакобо ол дээш өөрүп четтиргенин илергейледи. Хоочун коммунистиң дугайында чүүлдү бижиир дээнивисти билгеш, Хакобо Гурвиц совет номчукчуларга байырны дамчыдарын бистен дилээн.

— СЭКП-ның XXIV съездизи-биле холбаштыр совет кижилерге байыр чедирдим. Ук съезд Советтер чуртун улам чаа-чаа чедиишкиннерге чедирер угланыышкынны ажылдап кылыр дээрзинге бүзүрелдиг мен— деп, Хакобо Гурвиц чугаалады.

Лима. **Е. ЕЛЬШОВ.**
СЭТА-ның корреспондентизи.

Бистиң календарывыс

УЛУГ КОММУНИСТ

Роза ЛЮКСЕМБУРГТУҢ төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганынга

Күш-ажылчы улустуң аас-кежии дээш чалбыыштыг демиселчилерниң аттарын делегейниң ажылчын шимчээшкининиң төөгүзү камныг кадагалап турар. Эрес-маадыр революсчу Роза Люксембургтуң ады бүгү делегейниң бедүүн кижилериниң чүректеринге чоок болгаш эргим үнелиг. Роза Люксембург 1871 чылдың март 5-те Польшада Замостье хоорайга төрүттүнген болгаш Варшавага гимназия доосказ. Роза бодунуң революсчу оруун мырыңай аныяандан эгелээн. 16 харлыындан эгелээш Польшаның «Пролетариат» дээр чажыт партиязынга ажылдап кирген. Полицейжи улуг халдаашкыннарның бирээзиниң соонда Роза Люксембург Швейцарияже дезип чоруткан. Цюрихке баргаш, ол университет доозуп, «Польшада үлетпүр хөгжүлдези» деп доктор диссертациязын бижип, Польшаның революстуг социал-демократиязының эге үндезинин салган польша политиктиг эмигрантыларның бөлгүмүнге марксисчи литератураны өөренип турган.

1897 чылда Люксембург Германияга чедип кээп, герман социал-демократияның ажылынга киржи берген: немец социал-демократтыг солуннарга ол ажылдап, социализмниң айтырыглары-биле ажылдап турган. Германияның социал-демократтыг партиязының Август Бебель, Франц Меринг, Вильгельм Либкнехт, Клара Цеткин ышкаш ындыг көскү ажылдакчылары-биле Роза Люксембург кады ажылдап чораан.

Парлалгага бижээн чүүлдеринге, Германияга агитасчы аян-чоруктарының үезинде, партия съездилеринге болгаш делегейниң социалистиг конгресстеринге киржип турган, Роза Люксембург буржуаз партияларга болгаш оларның-биле эптежикчилерге удур идепкейлиг демисежип чораан.

1905—1907 чылдарның орус революциязы Люксембургка улуг салдарны чедирген. 1905 чылда Россияга болган революцияны бүгү делегейге кайгамчык улуг ужур-дузалыг болуушкун кылдыр көргеш, ол аңаа сорук кириишкин-биле байыр чедирген. Тактиканың дыка хөй айтырыгларының талазы-биле ол большевиктерге чоокшулажы берген: революцияга пролетариаттың ролюн шын үнелеп көрген, либералдыг буржуазияның политиказының саттыныкчыг, хоралакчы бүдүшшынарын сойгалап илереткен, хаанныг эрге-чагыргага удур чепсектиг тура халыышкынның болгаш революсчу диктатураны тургузарының эргежок чугулазын хүлээп көрген.

1905 чылдың декабрьда, декабрьның революстуг стачказының пааг-түлүк үезинде, Р. Люксембург Варшавага чедип келген. Ол аңаа революсчу демиселдиң эң хайнышкыныг черлеринге чоруп турган. Оон Германияже Роза ээп чоруптарынга белеткенип турда, Варшаваның картыс шагдаа чери ону тудуп хоругдаан. «Бүгү-нити ажыл соксадыышкыны болгаш немец социал-демократия» деп номну ол кара-бажыңга бижээш, орус революцияның дуржулгазын аңаа түңнеп, ол дуржулгага холбаштыр герман ажылчын шимчээшкининиң сорулгаларын айыткан. Ол номну В. И. Ленин бедик-биле үнелээн.

1914—1918 чылдарның империалистиг дайыны эгелей бээрге, герман социал-демократияның барыын үзелдиг болгаш центрисчи удуртукчуларының өскерликчи, саттыныкчы чорууңга удур боттарының килеңниг үннерин Германияга кедүрген хөй эвес кижилерниң бирээзи харын Люксембург болган. Империалистиг дайынга удур демиселче герман чөөн үзелдиг күштерни сырый каттыштырар дээш К. Либкнехт-биле кады ол демисежип чораан.

ЧУРУКТА: немец болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы Роза ЛЮКСЕМБУРГ.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

1916 чылда Роза Люксембург «Социал-демократияның кризизи» деп номну бижээш, дайынның «хостакчы» бүдүжү дээр чүве дугайында хоозун тоожуну ол сойгалап, дайынның империалистиг шынар-бүдүжүн илереткен. Ол номда чамдык алдагдалдары шүгүмчүлезежок, В. И. Ленин ук номну ниитизи-биле кайгамчык марксисчи ажыл-дыр деп үнелээн.

Германияның Коммунистиг партиязын тургузарының белеткээн «Спартак эвилелдиң» үндезилекчилериниң бирээзи Роза Люксембург болган.

Россияга Октябрь революциязы эгелеп турар үеде Роза Люксембург кара-бажыңга чыткан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга ол изиг байыр чедирген, ынчалзажок революцияга большевиктерниң тактиказын Р. Люксембург ол душта шын эвес үнелеп көрген. Революсчу чидиг демиселдиң байдалдарында кара-бажыңдан үнүп келгеш, Люксембург бодунуң мурнундагы чазыгларының хөй кезиин эдип ап, ленинизмче шиитпирлиг эргилип, Германияга пролетариат диктатуразының болгаш Советтерниң лозуңун көдүрүп үндүрген.

Роза Люксембургтуң кажан өлүрткенин бүгү делегей билир. 1919 чылдың январь 15-те, Германияның Коммунистиг партиязының тургустунганының соонда ийи неделя болганда, Пруссияның араатан идегеттери ол партияның удуртукчулары — Карл Либкнехтини болгаш Роза Люксембургту өлүрүп кааннар.

Р. Люксембургту В. И. Ленин бедик-биле үнелээн. Ону ол улуг коммунист деп адаан.

Тыва АССР-ниң

Чурукчулар эвилелинде

МОСКВАЖЕ АЪТТАНЫПТАР

Бо чылдың апрельде Москваның Төп делгелге залынга РСФСР-ниң автономнуг республикаларының чурукчуларының чогаадыкчы ажылының делгелгези ажыттынар. Россия Федерациязының Культура министерствозу болгаш Чурукчулар эвилелиниң баштаар чери ону организастап турар.

Хаанныг чазак үезинде эрге-шөлээ чок, караңгы бүдүүлүк чораан национарның ам бо хүннерде, коммунистиг тургузуушкунунуң үезинде кайы хире бурунгаар хөгжүп, оларның культуразының болгаш уран чүүлүнүң чечектелгенин көргүзери — делгелгениң кол сорулгазы ол. Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының бистиң улуг Төрээн чуртувуста тиилелгезин аңаа база чайынналчаа-биле көргүскен турар.

Бо делгелгеге киржири — чурукчу кижи бүрүзүнүң чогаадыкчы ажылынга улуг идигни бээр болгаш бистиң республиканың чурулга уран чүүл ажылдакчыларынга улуг шылгалда болур. Тыва АССР-де чурулга уран чүүлүнүң хөгжүлдези автономнуг өске республикаларнынга бодаарга аныяк-даа бол, маңаа ооң уран мергежилиниң талазы-биле чиигелде турбас. Делгелгеге бис чурулга уран чүүлүнүң ёзулуг төлептиг ажылдарын киирип, чонувустуң ажыл-ижин көргүскен бедик шынарлыг ажылдарны шилип чорудуп турар бис.

Делгелгеже чуруктарны янзы-бүрү жанр аайы-биле: уран чурулганың талазы-биле 10 авторнуң 61, графика талазы-биле 8 авторнуң 77, театр шимелдезиниң талазы-биле 2 авторнуң 21 ажылдарын чоруткан. Ус-шевер 15 мастерниң 170 ажылы база кирип турар болгаш демирдестен шуткуп, сиилип кылган уран ажылдар, шевер даараныкчыларның даараан янзы-бүрү хеп аймааның чүүлдери аңаа бир дугаарында барып киржир.

Ниитизи-биле 380 ажыг ажылдар ол делгелгеге кирер, оларның авторлары 40 ажыг кижи. Чурулга уран чүүлүнүң ажылдакчыларының ол бүгү ажылдары Москвага чеде бээрге, ында төп комиссия оларның иштинден эң дээрелерин шилип алыр. Ынчангаш ажылдарывыстың кандыг түңнелдиг болурун манап турар бис.

Бистиң республикага сураглыг чурукчулар В. Ф. Демин, Г. С. Суздальцев, Л. Д. Протасов, Т. Е. Левертовская, И. Ч. Салчак, И. П. Туренко, К. В. Филиппова база Тываның алдарлыг ус-шевер мастерлери Т. Х. Черзи, Х. К. Төйбу-Хаа, Х. К. Хуна, Х. С. Мижит-Доржу болгаш өскелерниң-даа ажылдары делгелгеге кирер.

Делгелгеге киржири-биле марттың 5-те Кызылдан бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы Москваже аъттаныптар бис. Аңаа баргаш, кылган ажылывыстың дугайында сөөлүнде база дыңнаар бис.

С. ЛАНЗЫ,
Тываның Чурукчулар
эвилелиниң баштаар
чериниң даргазы.

Амыдыралче базым

Күрүне экзаменнериниң сөөлгү шылгалдазы чоруп турган. Сөөлгү үш кижи арткан турда, бөлүктүң сургуулдары эжик аксынга чыглып алгаш, артып калган үш эживис чүү-ле болур ирги дижип аравыста оожум чугаалажып, «аарып» турдувус. Чөттикпейн манап турганывыс минуталар ам-на келген. Сүрээдээниден арны-бажы кыза берген эштеривис үнүп келирге, зачёт дептержигештерин ажа каапкаш, шылгалдага чедиишкинниг болганы дээш өөрүвүске байыр чедирдивис. Оларның ийизи—Таисия биле Шаңгыр экзаменни артында-ла «бешке» дужааганнар болду.

Дөрт чыл иштинде кады өөренип, бергелерге таваржы бергеш, аңаа ундаравайн, холдарывысты быжыг тутчуп, бот-боттарывыска дузаалажып чораан, сургуул чылдарны чурттап эрткен эш-өөрлерим ам бөгүн ортумак эртемниг мал эмчилери апарган. Ынчангаш өөренип эртип келген чылдарывысче хая көрнүп, эш-өөрүмнүң мурнундан элээн чүүлдерни чугаалаайн.

1967 чылдың күскээр чайынында шериг албанындан халашкаш, найысылалывыс Кызылга хап келиримге, өөредилге черлеринче кирериниң шылгалдалары чоруп турган. Көдээге төрүттүнген болгаш келир үедеги мергежилимни аңаа кандыг-бир адырга бараалгадыр бодап чораан мен. Ынчангаш Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң ветеринария салбырынче кирип, шылгалданы багай эвес дужааган бис.

Өөредилге чылы-даа эгеледи. Сактырымга, группада харназы талазы-биле эң улуг кижи мен ышкаш болдум. Ол мээң сагыжым-дыр ийин. Сөөлүнде көөрүмге мээң-биле чажыт-даа, менден ийи-үш хар биче назылыглар-даа бар. Өөредилге эгелээниниң баштайгы хүнүнде комсомол хуралынга группоргту соңгуп алыр айтырыг тургустунган. Өөрүм шупту менче хая көрнүп, ам-даа ужулбааным солдат хевимче сонуургап кайгадылар. Ол хүнден эгелеп, мээң шыңгыы харысалга онаашкан. Чүге дизе, комсомолчуларның баштыңы — группорг апардым.

Чүнүң-даа мурнунда бистиң мурнувуска мындыг бергелер таваржып келгилээн. Чамдык эштер баштайгы-ла бергелерден ундарап, оон коргуп, дезип ыңай болгулааннар. Ындыг чылдагааннын түңнелинде кижи саны элээн кызырылган. «Билигден дескеш чазынга дужер» деп улустуң мерген чугаазын олар кажан-бир шагда сакты бээр боор оң. Ындыг-даа болза бо багай чаңчыл бистиң ийи-чаңгыс өөрүвүстү ийи, үш курс чеде бергенивисте безин истеп, сүрүп турун берген. «Аал-чурттан дуза көргүзер кижи чок», азы «угба, дуңмам сагындым, хоорайның агаарынга таарышпастыр мен» суг-суг дигилээн чылдагаан каккаш, ийи эживис өөредилгезин ара каар деп шиитпирлеп алган турган. Чамдык чөптүг чүүлдерни өөренип көргеш, эживиске шыдаар шаавыс-биле дуза көргүзүп, аравыска арттырып алдывыс. Өске эшти база-ла сурган, харын-даа комсомол хуралынга кежигүн талазы-биле хемчег-даа онааган. Ам олар бистиң-биле деңге доозуп, ортумак эртемниг ветфельдшерниң дипломун ап тура, эш-өөрлеринге өөрүшкүзүн сеткилиниң хайызындан сөглеп турган.

Группавысты техникумда бүгү тала-биле дээрелерниң одуруунга киирер деп сорулганы салып алгаш турган бис. Хөй-нити ажылынга киржип, уран чүүл көрүлделеринге, спортчу маргылдаалардан чыда калбайн келдивис. Удатпаанда салган сорулгавыс боттанып, шынап-ла өөредилге, чурум, хөй-нити ажылынга эки түңнелдер дээш мактаттывыс.

Эге курстардан тура-ла өөредилгезинге карак-кызыл Шаңгыр Куулар, Мөңгүн-оол Моңгуш, Николай Шожал болгаш өскелер-даа чүгле 4—5 демдектерге өөренип, күрүне экзаменнерин база эки дужаадылар. Олар ам ажылдап барган черлеринге өөредилгээ дег, чедиишкиннерлиг болур боор деп бүзүрээр мен.

Ол ышкаш бисти мындыг найыралдыг класс кылдыр кижизидеринге групаның удуртукчузу Алевтина Михайловна Бутинаның үлүү дыка улуг болганын билир бис. Бисти дээш амыр-дыжын харамнанмайн чорду.

Сургуул чораан чылдарда онзагай болуушкуннар бар. Ол — ынакшыл-дыр. А биске ындыг онза, арыг ынакшыл тургулады. Чижээ, мээң чаңгыс курсчу өөрүм Ш биле М (оларның дилээ-биле аттарының эге үжүктерин адап кагдым) дөрт чыл иштинде найыралдажып келгеш, техникумдан чоруурда бадылажып ап, социалистиг өг-бүлени тудкан хамаатылар болдулар.

Өөредилгениң берге болгаш чымыштыг чылдары билдиртпейн эрте берген. Техникумнуң ветеринария салбырының бирги группазындан 17 кижи доостувус. Олар шупту бистиң Тываның ол-бо районнарынга барып ажылдаарлар. Мен бодум өскен-төрээн черим Улуг-Хемниң «Улуг-Хая» совхозунга баар болдум. Клара Натпит-оол, Таисия Донгак, Роза Кошкар-оол, Шаңгыр Куулар, Ирина Идам, Мөңгүн-оол Моңгуш болгаш өскелер-даа Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Өвүр районнарга барып, күш-ажылчы баштайгы базымны кылырлар.

Э. ХОВАЛЫГ.

КУЛЬТУРЛУГ ДЫШТАНЫЛГА

Бистиң көдээ ажыл-агый техникумунда сургуулдарның культурлуг дыштанылгазынга хамаарышкан солун ажылдар кылдынып турар. Ук хемчеглерни техникумда комсомол комитединиң дамчыштыр сургуулдар боттары чорудар.

Өөредилге чылы эгелээнден бээр элээн солун ажылдар кылдынган. Чижээ, чоокку үеден эгелеп, неделя санында-ла тематиктиг кежээлерни салбырлар аайы-биле эртирип турар болу берген. Шак ындыг кежээлерни келир үениң агрономнары, зоотехниктери эрттирдилер. Аңаа ук мергежилдерниң тыптып келген төөгүзүн, ооң хөгжүп сайзыраан оруктарының дугайын чугаалашкаш, боттарының шилип алганы мергежилин канчаар хүндүлеп чорууруунуң талазы-биле бодалдарын сургуулдар аңаа илереткен. Ол кежээлерге ук мергежилдиң тускай эртемниглерин чалап турар бис. Ам дараазында ээлчегде ветеринария салбыры белеткенип турар.

Кызыл хоорайның ВЛКСМ хоорkомунуң удуртулгазы-биле найысылалда өөредилге черлериниң хүнүн эрттирери көрдүнген. Ол хүнну баштай эгелээр аас-кежик биске таварышкан. Аңаа техникумнуң тургустунуп келген дугайында сактыышкыннарын баштайгы доозукчулар сургуулдарга сонуургаткан. Оон улаштыр хоорайның уран чүүл көрүлдезинге белеткээн солун концертти көргүскен. Концерттиң репертуары улам байып, шынары эки програмалар барып жюри демдеглээн. Чижээ, танцы бөлүүнүң күүсеткен номерлери, хейнүң ырызы, ыраажы кыстар В. Петропавлова, В. Кара-Салдың күүседиглери онза сонуургаңчыг болган.

Тургустунуп келген үезинден эгелээш-ле, бистиң техникумга спорт ажылы багай эвес сайзырап, республика иштинге эрткилээн маргылдааларга сургуулдар техникумнуң ат-алдарын камгалап келген. Волейбол, баскетбол болгаш өске-даа чүүлдерге шыырак командалар хоорайның, республиканың маргылдааларынга чылдың-на киржип турар болгай. Ол чүл дизе бисте спортчу секциялар доктаамал ажылдап, улам массалыг апар чыдар. Бисте 380 кижи киржикчилиг спорттуң сес секциязын күш-культура башкызы эш И. Сможевских удуртуп турар. Ам техникумнуң бирги чери дээш волейбол, шыдыраа маргылдаалары эгелээн. Аңаа илерээн шилиндектер чыында командаларны тургузар.

Бистиң доозукчуларывыс — дөртку курсчуларда харысалгалыг үе келген, күрүне экзаменнери чоруп турар. Хостуг аудиторияларда, общежитиелерде номчуттунган оолдар, уругларны бо-ла көрүп болур. Сургуулдарның ындыг кызымак чорууну ачызында экзаменнер эки түңнелдерлиг чоруп турар. Ортумак эртемниг мал эмчилерин көдээже аъткардывыс. Удавас чүс ажыг агрономнарны, зоотехниктерни, техник-механизаторларны, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң бухгалтерлерин доостуруп, амыдыралдың улуг оруунче үдээр бис.

В. ВИКТОРОВ,
кижизидилге ажылының
талазы-биле өөредилге
эргелекчизи.

Элээди болгаш бичии гимнасчылар

Партияның амгы болур съездизинге алдар кылдыр, ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорkомунуң шаңналы дээш школачыларның гимнасчыларының маргылдаазы ийи хүн үргүлчүлээн. Ооң түңнели эки болгаш көргүзүглери чараш болган. Элээди болгаш бичии спортчулар гимнастика талазы-биле маргылдааларның чаа программазын өөренип алгаш, маңаа баштайгы хыналдаңы кылганнар.

Спорт мастерниге кандидаттың программазы дээш маргылдаага эң чараш көргүзүгнү чедиги школаның өөреникчизи **Надя Ткачева** көргүскен. Амгы чаа программа ёзугаар, мастерге кандидаттың көргүзер саны (баллы)— 72, а Надя 70,55 баллды чедип алган. Салымныг, арга-мергежилдиг бичии гимнасчы Ткачева бо чылын ол хүндүлүг атты чедип алыры чигзиниг чок. Ооң соонда № 4 школаның өөреникчизи Галя Огнева 67,95 санны база № 7 школаның кижизидикчизи Галя Куулар 66,95 санны көргүскеннер.

Маргылдаа албан күүседир болгаш хостуг күүседир ийи программа-биле эрткен. Аңаа киришкен чүс өөреникчилерниң иштинден оолдарның бирги разряды дээш көргүзүглеринге бирги черде № 10 школаның өөреникчизи Толя Нормин, ийигизинде — № 11 школаның Толя Полещук болган.

Ийиги разрядтың маргылдаазынга бирги, ийиги черлерни Гева Потапов биле Андрей Голубцов ээлээннер.

Маргылдааның түңнелинде ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорkомунуң бирги секретары **Д. Салчак** элээди спортчуларга байыр чедирип, шаңналдарны тывыскан.

Л. СОКОЛОВ.

Анатолий Шудакович АГБАН

Персоналдыг пенсионер Анатолий Шудакович Агбан үр үеде аар аарааш мөчээн.

А. Ш. Агбан 1914 чылда ядыы араттың өг-бүлезинге төрүттүнген. 16 харлыында арэве кежигүнүнге, а 19 харлыында ТАРН кежигүнүнге кирген. 1933 чылда А. Ш. Агбан Горно-Алтайск хоорайга педагогика техникумун дооскан болгаш элээн каш чылдарда Тывага школа херээн органиазастаары-биле ажылдап турган.

1940 чылда А. Ш. Агбан Тожу кожууннуң даргазы албан-дужаалга депшиттирген болгаш ол үеден эгелээш 20 ажыг чылда партия болгаш совет соңгулдалыг ажылга — ТАРН Бай-Тайга, Каа-Хем кожуун комитеттеринге, СЭКП Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл райкомнарының бирги секретарынга, Бии-Хем райкүүскомунуң даргазынга ажылдап чораан. Ол харысалгалыг албан дужаалдарга А. Ш. Агбан социалистиг тургузуушкунунуң херээнге, төрээн Тывазының экономиктиг болгаш культурлуг чаартылгаларының херээнге күжүн киирип келген.

Бодунуң чуртунуң чаагай чорууңга могаг чок болгаш хөй талалыг ажыл-чорудулгазы дээш А. Ш. Агбан Кызыл сылдыс болгаш «Хүндүлелдиң демдээ» орденнер база медальдар-биле шаңнаткан.

Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң шынчы оглу А. Ш. Агбанның турасказы бистиң чүректеривиске кезээде артар.

БӨЛҮК ЭШТЕРИ.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

◆

ТУДУУ ЭГЕЛЭЭН

Чөөн-Хемчик районнуң Элдиг-Хемде уругларның кадыкшылга школазы ажыттынгала он чыл болган. Ук школа баштай ажыттынганда оран-сава чедишпезинден 50 ашпас өөреникчилер хүлээп алыр аргалыг турган.

Школаның алгыдыы тудуп, 50 орунныг интернатты ажыглалга киирген сөөлүнде, уругларның эмнетпишаан өөрениринге таарымчалыг байдалдар тургустунган. Ам мында республиканың районнарындан келген 120 уруг өөренип, чээрби хире башкылар болгаш кижизидикчилер ажылдап турар. Ол ышкаш уругларның кадыын хайгаараары-биле ийи эмчи сестразы, Чадаана хоорайдан рентген хыналдазы доктаамал кээп, хыналданы тургускан.

Тус черниң агаар-бойдузунуң байдалы кадыкшылы кошкак уругларның өөренип, эмнедиринге эң-не таарымчалыг. Ынчангаш кадыкшылганың бо школазының баазазын быжыктырып, улгаттырары көрдүнген. Амгы хүннерде тудугнуң белеткел ажылдары хайнышкыныг эгелээн.

К. БЮРБЮ.

◆

Март 8-те херээженнерге төлептиг белек!

Эргим эр эштер, төрелдериңер болгаш чоок херээжен эштериңерге байырлалды холбаштыр белек садып алырынче далажыңар.

Кызыл садыының үлетпүр бараан магазиннериниң коллективтери байырлалга уткуштур янзы-бүрү галантерея бараанары, парфюмерия чүүлдери, чүүл бүрү аржыылдар, белен идик-хеп аймаа, постер, херээжен шактар, пластинкалар, ювелир кылыглары болгаш өске-даа хөй санныг белек бараанарын садары-биле белеткээн.

Март 8-ти таварыштыр белек кылдыр садып алырынга шагда-ла таарыштыр шарыглап каап бараанар база бар, ынчангаш садып алыкчылар белекти шилип, садып алыр дээш үр турбастар.

Садып алыкчының күзелин ёзугаар ооң сагыжынга кирген бараанын таарыштыр бөлүп, шилиирринге дузалаар. Ында чараш хөйлеңнер, духилер, кылымал чечектер болгаш өске-даа чүүлдер бар.

Кандыг-даа байырлалда столга салыр чемни база байлакшыдар болгай. Ынчангаш аъш-чем садыгларынга баргаш, аңаа таарышкан аъш-чем продуктуларын база садып ап болур силер.

Кызыл садыгның магазиннеринге белектер садып алыры-биле келиңер, кирип моорлаңар, эргим садып алыкчылар.

КЫЗЫЛ САДЫГ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 5-ТЕ
МОСКВАДАН

16.55—Сөөлгү медээлер. 17.05—Шайбалыг хоккей талазы-биле эш-хуузунуң ужуражылгызы. Швеция—ССРЭ. 2 болгаш 3 үе-чадазы. (Бижидилге). 18.15—«Гелена Великанова-биле ужуражылга».

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. 19.15—«10 чыл эрткенде». Кыска кино. 19.20—«Беш чылдың базымнары». Дамчыдылга. 19.50—«Выксуннуң мастерлери». Телекино. 20.15—«Ажылчын кижиниң ат-алдары». Дамчыдылга. 20.35—Чарлалдар, рекламалар.

МОСКВАДАН

20.55—Бүгү-делегейниң херээженнер Хүнү Март 8-ке турескааткан байырлыг хурал. Байырлалдың концерти. 22.30—22.40—Чапсар. 22.40—01.00—Байырлыг хуралдың уланчызы.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, хар чагбас. Хаттың кужү секундада 3—7 метр чедер. Кызылга хат кошкак болур.

Агаарның температуразы хүндүс даглыг черлерге 12—17, өскелеринге 18—23, Кызылга 19—21 градус соор.

КИНО

МАРТ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Баштайгы ынакшылдың хоорайы» 10, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, «Бир чагааның изи-биле», «Пушкинниң ырлап кааны», «Баштайгы ынакшылдың хоорайы» 21 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сарыг чемоданчыгаштың ужуралдары» 10, «Совет Эвилелиниң элчини» 18.50, «Моррисваль шивээниң призрагы» 15, 16.55, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кызыл даштар» заставада» 9.40, 13.40, 15.20, «Аннычка» 11.20, 17, «Үнү чок кижи болгаш ынакшыл» 18.50, 21.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Төлгелеп каан кафтан» 15, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Улус чырыдыышкынының шугумунга, партия болгаш совет органнарга хөй чылдарда ажылдап чораан персоналдыг пенсионер коммунист

Анатолий Шудакович АГБАННЫҢ

мөчээнин холбаштыр Тыва АССР-ниң Социал хандырылга министерствозу ооң өг-бүлезинге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

СЭКП Тожу райкому болгаш райкүүском персоналдыг пенсионер

Анатолий Шудакович АГБАННЫҢ

үр аар аараш мөчээнин дыңнатпышаан, ооң өг-бүлезинге, төрелдеринге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.
Солун неделяда 6 катап үнер
ТЫВА АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер чериниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—23089.